

54

186081

A MARXIZMUS-LENINIZMUS KIS KÖNYVTÁRA

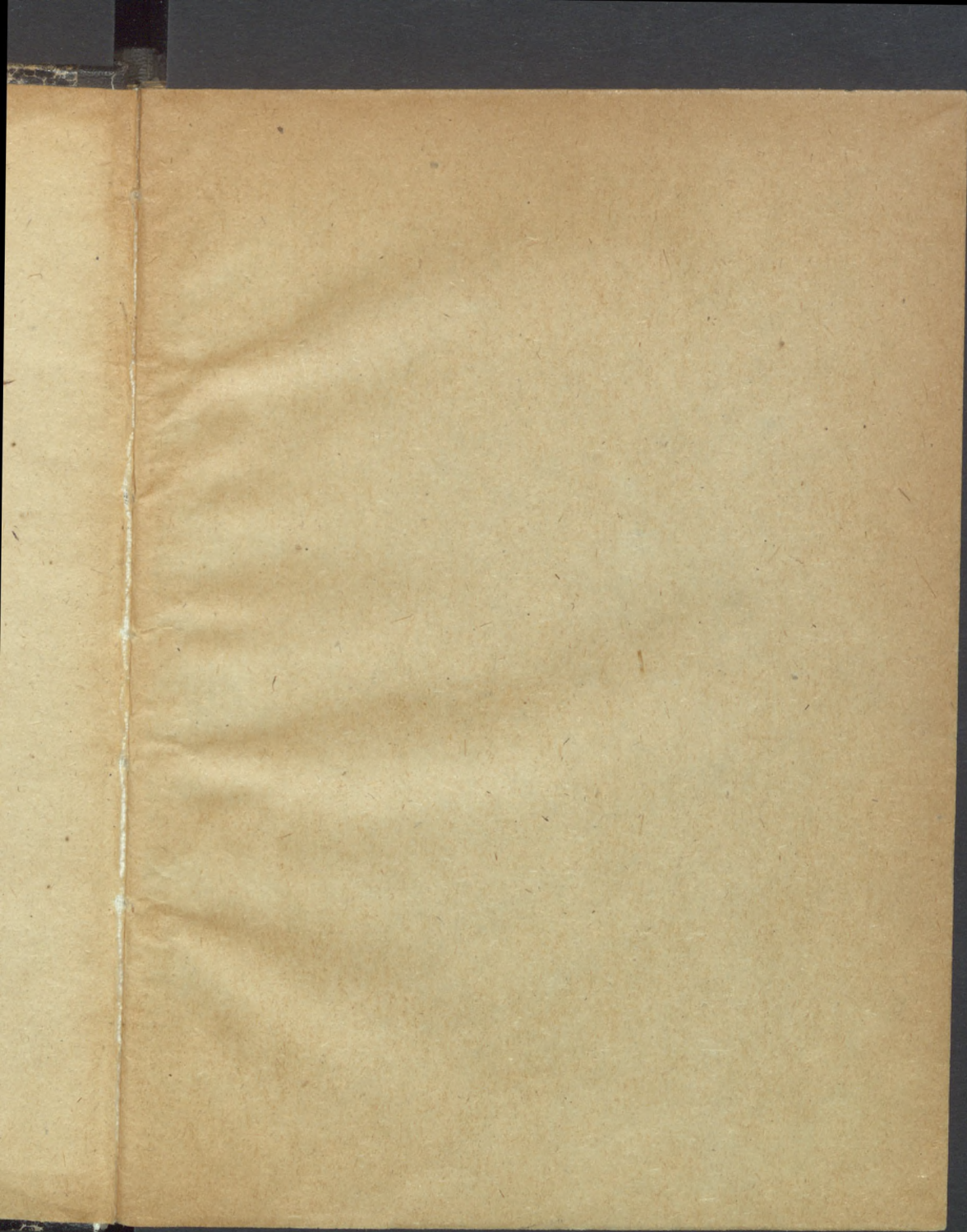
SZTÁLIN

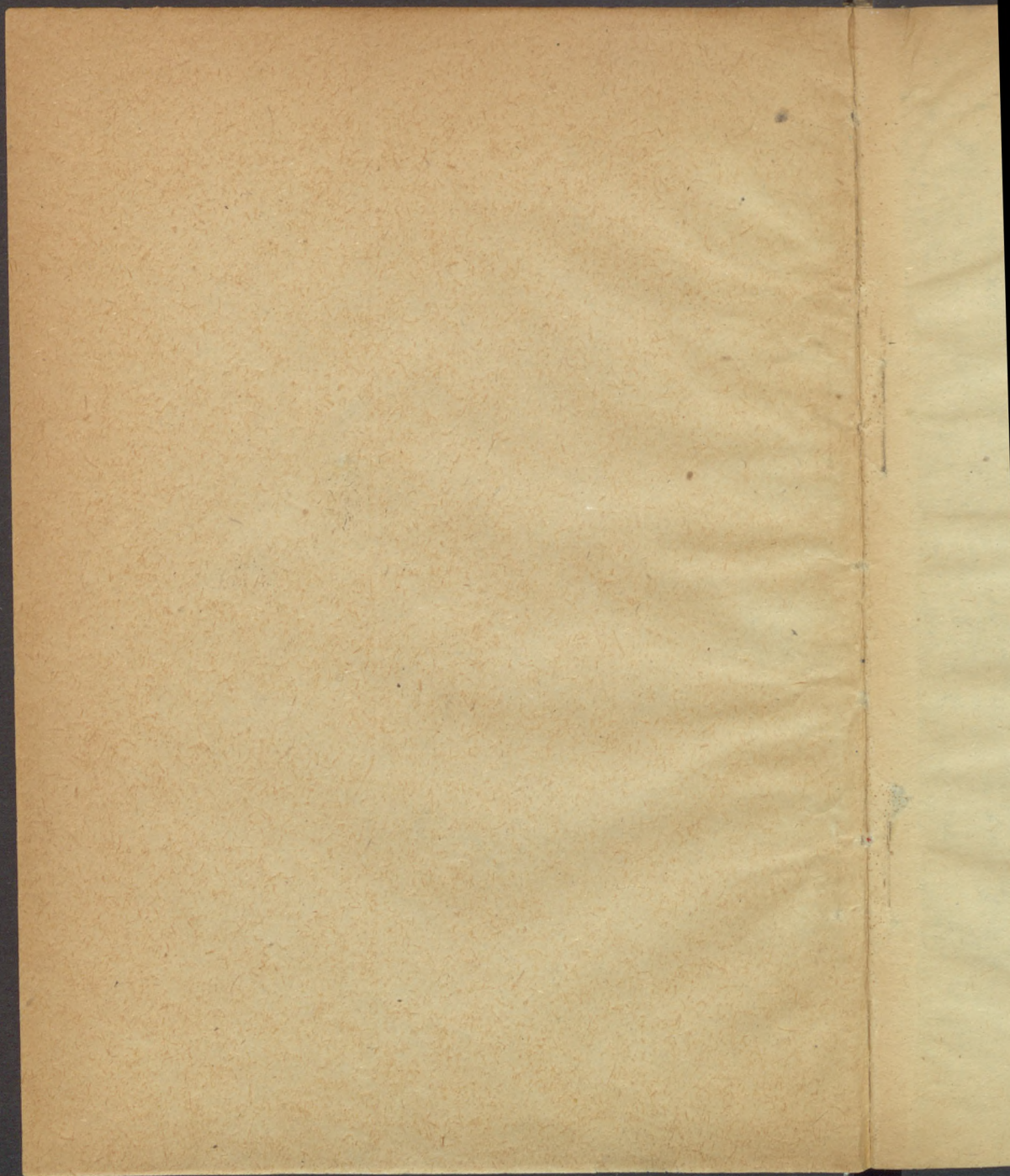
ANARCHIZMUS
VAGY SZOCIALIZMUS?

SZIKRA KIADÁS

A M A

A MARXIZMUS-LENINIZMUS KIS KÖNYVTÁRA

54. szám

SZTÁLIN
ANARCHIZMUS
VAGY SZOCIALIZMUS?

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1949

Az orosz eredeti címe

И. В. СТАЛИН

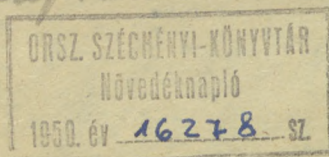
АНАРХИЗМ ИЛИ СОЦИАЛИЗМ?

1906—1907

186.081

~~K 4. pld.~~

Revizori Oroszok

Felelős kiadó: Czóbel Ernő.

Budapesti Szikra Nyomda NV. 50645 (2). — Felelős nyomdavezető: Radnóti Károly.

A
Ebben
reli. A
ügynev
letariát
A
minek
különfé
Ne
is van
Itt
— ezt
annak
ményü
A
izmus
A
célnak
izmus,
és bél
reform
együtt

ANARCHIZMUS VAGY SZOCIALIZMUS? 1

A jelenkori társadalmi élet tengelye az osztályharc. Ebben a harcban valamennyi osztályt saját ideológiája vezérel. A burzsoáziának megvan a maga ideológiája — ez az úgynevezett *liberalizmus*. Megvan a maga ideológiája a proletariátusnak is — ez, mint ismeretes, a *szocializmus*.

A liberalizmust nem lehet egyöntetű és osztatlan valaminek tartani: a burzsoázia különféle rétegeinek megfelelően különféle irányzatokra oszlik.

Nem egyöntetű és osztatlan a szocializmus sem: abban is vannak különféle irányzatok.

Itt nem fogunk a liberalizmus vizsgálatával foglalkozni — ezt inkább máskorra halasztjuk. Csak a szocializmussal és annak áramlataival akarjuk megismertetni az olvasót. Véleményünk szerint ez érdekesebb lesz számára.

A szocializmus három fő áramlatra oszlik: *reformizmusra, anarchizmusra és marxizmusra*.

A reformizmus (Bernstein és mások), amely csak távoli célnak tartja a szocializmust és semmi többnek, a reformizmus, amely ténylegesen tagadja a szocialista forradalmat és békés úton igyekszik megteremteni a szocializmust, a reformizmus, amely nem az osztályok harcát, hanem azok együttműködését hirdeti — ez a reformizmus napról-napra

rothad, napról-napra veszíti a szocializmus minden ismertető-jelét és véleményünk szerint teljesen felesleges, hogy itt, ezekben a cikkekben, a szocializmus meghatározása során vizsgáljuk.

Teljesen más a marxizmus és az anarchizmus: ma mindkettőt szocialista áramlatnak ismerik el, mindkettő elkeseredett harcot vív egymással, mindkettő igazán szocialista tanításnak igyekszik feltüntetni magát a proletariátus szemében, és így vizsgálatuk és egymással való szembeállításuk természetesen sokkal érdekesebb lesz az olvasó számára.

Nem tartozunk azok közé, akik az „anarchizmus” szó hallatára megvetően elfordulnak és legyintve ezt mondják: „Hogy van kedvetek vele foglalkozni, hiszen szóra sem érdemes!” Ugy véljük, hogy az ilyen olcsó „kritika” méltatlan is, haszontalan is.

Nem tartozunk azok közé sem, akik azzal vigasztalják magukat, hogy hiszen az anarchistáknak „nincsenek tömegeik és ezért nem is olyan veszélyesek”. Nem az a fontos, hogy kit követ ma a nagyobb vagy kisebb „tömeg” — a tanítás lényege a fontos. Ha az anarchisták „tanítása” az igazságot fejezi ki, akkor — ez magától értetődik — feltétlenül utat tör majd magának és tömeget gyűjt maga köré. Ha viszont tarthatatlan és hamis alapon épül fel, nem sokáig marad meg és a levegőben lóg majd. Az anarchizmus tarthatatlanságát azonban be kell bizonyítani.

Egyesek azt tartják, hogy a marxizmus és az anarchizmus elvei azonosak, hogy csak taktikai nézeteltérések vannak közöttük, úgyhogy az ő véleményük szerint teljesen lehetetlen egymással szembeállítani ezt a két áramlatot.

Ez azonban nagy tévedés.

Mi úgy véljük, hogy az anarchisták a marxizmus igazi ellenségei. Ezzel azt is elismerjük, hogy az igazi ellenséggel igazi harcot is kell vívni. Ezért pedig töviről hegyire meg kell

vizsgálni
nünk ke

A
különböz
val lép a
ség, ame
közösség
vélemény
addig, a
„Minden
tömeg, a
niség fe
mus véle
mindadd
„Minden

Vilá
vel van o

Cikk
összehas
így meg
szüksége
cikkeink

A m
az anar
rünk ma
tehát: a
módszer
anarchis
a szocial
mális pr
filozófiáj
bírálatu
jezésül

vizsgálunk és minden vonatkozásban alaposan mérlegel-nünk kell az anarchisták „tanítását”.

A marxizmus és az anarchizmus ugyanis teljesen különböző elveken épül fel, noha mindkettő szocialista zászló-val lép a küzdőterre. Az anarchizmus sarkköve — az *egyén-tiség*, amelynek felszabadítása véleményük szerint a tömeg, a közösség felszabadításának legfőbb feltétele. Az anarchizmus véleménye szerint a tömeg felszabadítása lehetetlen mind-addig, amíg nem szabadul fel az egyéniség, s ezért jelszava: „Mindent az egyéniségért”. A marxizmus sarkköve viszont a *tömeg*, amelynek felszabadítása, véleménye szerint, az egyé-niség felszabadításának legfőbb feltétele. Vagyis, a marxiz-mus véleménye szerint, az egyéniség felszabadítása lehetetlen mindaddig, amíg nem szabadul fel a tömeg, s ezért jelszava: „Mindent a tömegért”.

Világos, hogy itt két egymást kölcsönösen tagadó elv-vel van dolgunk, nem pedig csupán taktikai nézeteltérésekkel.

Cikkeink célja — összevetni ezt a két ellentétes elvet, összehasonlítani egymással a marxizmust és anarchizmust és így megvilágítani előnyeiket és hiányosságaikat. Emellett szükségesnek tartjuk, hogy eleve megismertessük az olvasót cikkeink tervvázlatával.

A marxizmus jellemzésével kezdjük, közben érintjük az anarchisták nézeteit a marxizmusról, azután pedig átté-rünk magának az anarchizmusnak a bírálatára. Kifejtjük tehát: a dialektikus módszert, az anarchisták nézeteit erről a módszerről és e nézetek bírálatát; a materialista elméletet, az anarchisták nézeteit és bírálatunkat (ugyanitt szólunk majd a szocialista forradalomról, a szocialista diktatúráról, a mini-mális programról és általában a taktikáról); az anarchisták filozófiáját és bírálatunkat; az anarchisták szocializmusát és bírálatunkat; az anarchisták taktikáját, szervezetét — és befe-jezésül adjuk következtetéseinket.

Igyekszünk majd bebizonyítani, hogy az anarchisták, mint a kis közösségek szocializmusának hirdetői, nem igazi szocialisták.

Igyekszünk majd azt is bebizonyítani, hogy az anarchisták, minthogy tagadják a proletariátus diktatúráját, nem is igazi forradalmárok...

Igy hát lássunk hozzá.

A n
egész v
következ
szert dia

A n
mus kifej
tikus ma

Az é
rialista.

Mi

Azt

mozgás
lehet val
élet soha
pusztulá
ezért mi
ellenform

A c
olyanna
az élet s
ban kell
az élet?
kezés ké

I

A DIALEKTIKUS MÓDSZER

A világon minden mozog... Változik az élet, nőnek a termelőerők, összehozódnak a régi viszonyok.

Marx

A marxizmus nemcsak a szocializmus elmélete, hanem egész világnézet, filozófiai rendszer, amelyből logikusan következik Marx proletár szocializmusa. Ezt a filozófiai rendszert dialektikus materializmusnak nevezik.

A marxizmus kifejtése ezért a dialektikus materializmus kifejtését is jelenti. Miért nevezzük ezt a rendszert dialektikus materializmusnak?

Azért, mert *módszere* dialektikus, *elmélete* pedig materialista.

Mi a dialektikus módszer?

Azt mondják, hogy a társadalmi élet a szakadatlan mozgás és fejlődés állapotában van. És ez igaz: az életet nem lehet valámi változatlanak és megmerevedettnek tekinteni, az élet sohasem vesztgel egy színvonalon, örökös mozgásban, a pusztulás és keletkezés örökös folyamatában van. Az életben ezért mindig van *új és régt, növekvő és elhaló*, forradalmi és ellenforradalmi.

A dialektikus módszer azt mondja, hogy az életet éppen olyannak kell tekinteni, amilyen a valóságban. Láttuk, hogy az élet szakadatlan mozgásban van, tehát az életet mozgásában kell vizsgálnunk és fel kell tennünk a kérdést: *hová halad az élet?* Láttuk, hogy az élet az állandó pusztulás és keletkezés képét mutatja, kötelességünk tehát az életet pusztulásá-

ban és keletkezésében vizsgálni és feltenni a kérdést: mi pusztul és mi keletkezik az életben?

Az, ami az életben keletkezik és napról-napra növekszik — legyőzhetetlen, előrehaladását lehetetlen megállítani. Vagyis, ha például az életben létrejön a proletariátus mint osztály és napról-napra növekszik, akkor bármilyen gyenge és kisszámú is *ma*, végeredményben mégis győz. Miért? Azért, mert növekszik, erősödik és előrehalad. Ezzel szemben annak, ami az életben öregszik és pusztulásához közeledik, elkerülhetetlenül vereséget kell szenvednie még akkor is, ha *ma* óriási erő. Vagyis, ha például a burzsoázia fokozatosan elveszti lába alól a talajt és napról-napra visszafejlődik, akkor bármennyire erős és nagyszámú is *ma*, végeredményben mégis vereséget szenved. Miért? Azért, mert mint osztály bomlik, gyengül, öregszik és felesleges teherré válik az életben.

Innen származott az ismert dialektikus tétel: mindaz, ami valóban létezik, vagyis mindaz, ami napról-napra fejlődik — észszerű, viszont mindaz, ami napról-napra bomlik — észszerűtlen, tehát nem kerül el a vereséget.

Példa. A múlt század 80-as éveiben nagy vita támadt az orosz forradalmi értelmiség körében. A narodnyikok azt állították, hogy a fő erő, amely vállalni tudja „Oroszország felszabadítását” — a falusi és városi kispolgárság. Miért? — kérdezték tőlük a marxisták. Azért, mondták a narodnyikok, mert a falusi és városi kispolgárság most többségben van és ezenkívül szegény és nyomorban él.

A marxisták ezt felelték: igaz, hogy a falusi és városi kispolgárság most többség és valóban szegény, de vajjon ez a lényeg? A kispolgárság már régóta többség, de a proletariátus segítsége nélkül a „szabadságért” folyó harcban mindaddig semilyen kezdeményezést nem mutatott. És miért? Azért, mert a kispolgárság mint osztály nem fejlődik, hanem ellenkezőleg, napról-napra bomlik és burzsoákra és proletá-

rokr
sinc
varg
eszé
szab

van
nem

szür
daln
ezér
beál
seiv

ták
tak
élete

daln
tus,
roha
neve
tus
kis

gásr

sen
tozá

rokra esik szét. Másrészt, természetesen, a szegénységnek sincs ebben a tekintetben döntő jelentősége: a mezítlábas csavargók szegényebbek a kispolgárságnál, de senkinek sem jut eszébe azt mondani, hogy ők vállalhatják „Oroszország felszabadítását”.

Amint látják, nem az a lényeg, hogy melyik osztály van ma többségben, vagy melyik osztály a szegényebb — hanem az, hogy melyik osztály erősödik és melyik bomlik.

És mivel a proletariátus az egyetlen osztály, amely szüntelenül növekszik és erősödik, amely előre hajtja a társadalmi életet és maga köré gyűjt minden forradalmi elemet, ezért kötelességünk őt a mai mozgalom fő erejének elismerni, beállni sorai közé és élenjáró törekvéseit a magunk törekvéseivé tenni.

Ezt felelték a marxisták.

Nyilvánvaló, hogy a marxisták dialektikusan vizsgálták az életet, a narodnyikok viszont metafizikusan gondolkodtak — egy ponton megmerevedettnek képzelték a társadalmi életet.

Igy tekint a dialektikus módszer az élet fejlődésére.

De különféle mozgások vannak. Volt mozgás a társadalmi életben a „decemberi napokban”, amikor a proletariátus, kiegyenesítve derekát, megtámadta a fegyverraktárakat és rohamra indult a reakció ellen. De társadalmi mozgásnak kell neveznünk az előző évek mozgalmát is, amikor a proletariátus a „békés” fejlődés viszonyai között egyes sztrájkokra és kis szakszervezetek létesítésére szorítkozott.

Világos, hogy a mozgásnak különféle formái vannak.

Nos, a dialektikus módszer azt mondja, hogy a mozgásnak kettős formája van: evolúciós és revolúciós.

A mozgás evolúciós, amikor a haladó elemek ösztönösen folytatják mindennapi munkájukat és kis, *mennytségt* változásokat visznek a régi rendbe.

A mozgás revolúciós, amikor ugyanezek az elemek egyesülnek, egységes eszme hatja át őket és az ellenséges tábor ellen törnek, hogy gyökerében megsemmisítsék a régi rendet és *minőségi* változásokat vigyenek az életbe, hogy új rendet teremtsenek.

Az evolúció (fejlődés) előkészíti a revolúciót (forradalmat) és megteremti számára a talajt, a revolúció pedig betetőzi az evolúciót és előmozdítja további munkáját.

Ugyanilyen folyamatok mennek végbe a természet életében is. A tudomány történelme azt mutatja, hogy a dialektikus módszer a valódi tudományos módszer: a csillagászat-tól a társadalomtudományig — mindenütt igazolódik az a gondolat, hogy a világon nincs semmi örök, hogy minden változik, minden fejlődik. A természetben tehát mindent a mozgás, a fejlődés szempontjából kell vizsgálni. Ez pedig azt jelenti, hogy a dialektika szelleme áthatja az egész modern tudományt.

Ami a mozgás formáit illeti, ami azt illeti, hogy, a dialektikának megfelelően, a kis, *menynységi* változások végül is nagy, *minőségi* változásokra vezetnek — ez a törvény ugyanilyen mértékben érvényesül a természet történetében is. Az elemek Mendeljéjev-féle „periódikus rendszere” világosan mutatja, milyen nagy jelentősége van a természet történetében annak, hogy a mennyiségi változásokból minőségi változások keletkeznek. Ugyanerről tanuskodik a biológiában a neolamarckizmus elmélete, amely elfoglalja a neodarwinizmus helyét.

Nem szólunk a többi tényről, amelyet Engels eléggé ki-merítően világított meg „Anti-Dühring”-jében.

Ez a dialektikus módszer tartalma.

* * *

Mi az anarchisták nézete a dialektikus módszerről?

Mindenki tudja, hogy a dialektikus módszer ősapja Hegel volt. Marx megtisztította és tökéletesítette ezt a módszert. Ezt a körülményt természetesen az anarchisták is ismerik. Tudják, hogy Hegel konzervatív volt és, élve az alkalommal, amennyire csak tudják, meghurcolják Hegelt, mint a „restauráció” hívét, nagy élvezettel „bizonyítják be”, hogy „Hegel a restauráció filozófusa...”, hogy magasztalja a bürokratikus alkotmányosságot annak abszolút formájában, hogy történelemfilozófiájának általános eszméje a restaurációs korszak filozófiai irányzatának van alárendelve és azt szolgálja” satöbbi és így tovább (lásd „Nobati”² 6. szám. V. Cserkezisvili cikke).

Ugyanezt „bizonyítja be” műveiben Kropotkin, az ismert anarchista is (lásd például „Tudomány és anarchizmus” című könyvét oroszul).

Kropotkint kórusban ismétlik kropotkinistáink, kezdve Cserkezisvilin egészen S. G.-ig (lásd a „Nobati” számait).

Igaz, erről senki nem vitatkozik velük, ellenkezőleg, mindenki egyetért azzal, hogy Hegel nem volt forradalmár. Maga Marx és Engels mindenkinél előbb bebizonyította „A kritikai kritika kritikája”-ban, hogy Hegel történelmi nézetei gyökereikben ellentmondanak a nép egyeduralmának. De az anarchisták ennek ellenére mégis „bebizonyítják” és szükségesnek tartják nap mint nap „bebizonyítani”, hogy Hegel — a „restauráció” híve. Miért teszik ezt? Bizonyára azért, hogy ezzel Hegel hitelét rontsák és éreztessék az olvasóval, hogy a „reakciós” Hegelnek a módszere is feltétlenül „visszataszító” és tudománytalan.

Az anarchisták ilyen módon próbálják megcáfolni a dialektikus módszert.

Kijelentjük, hogy ilyen módon saját tudatlanságukon kívül semmit nem bizonyítanak be. Pascal és Leibniz nem voltak forradalmárok, de az általuk felfedezett matematikai

módszert ma tudományos módszernek ismerik el. Mayer és Helmholtz nem voltak forradalmárok, de a fizika terén tett felfedezéseik a tudomány alapjává lettek. Nem voltak forradalmárok Lamarck és Darwin sem, de evolúciós módszerük talpraállította a biológiai tudományt... Miért nem lehet elismerni azt a tényt, hogy bár Hegel konzervatív volt, ennek ellenére tudományos módszert sikerült kidolgoznia, azt, amelyet dialektikus módszernek neveznek?

Nem, az anarchisták *ilyen módon* saját műveletlenségükön kívül semmit sem fognak bebizonyítani.

Menjünk tovább. Az anarchisták véleménye szerint a „dialektika — metafizika”, minthogy pedig „a tudományt meg akarják szabadítani a metafizikától, a filozófiát a teológiától”, elvetik a dialektikus módszert (lásd „Nobati” 3. és 9. szám. S. G. Lásd még Kropotkin „Tudomány és anarchizmus”-át).

Ezek az anarchisták! Ahogy mondani szokás, „másokra tolják saját hibáikat”. A dialektika a metafizikával vívott harcban érlelődött, ebben a harcban szerzett dicsőséget, az anarchisták véleményéből pedig az sül ki, hogy a dialektika — metafizika!

A dialektika azt mondja, hogy a világon nincs semmi örökkévaló, hogy a világban minden átmeneti és változékony, megváltozik a természet, megváltozik a társadalom, változnak az erkölcsök és a szokások, változik az igazságosság fogalma, változik maga az igazság — a dialektika éppen ezért tekint mindenre bíráló szemmel, éppen ezért tagadja az egyszersmindenkorra megállapított igazságot, tehát tagadja az elvont „dogmatikus tételeket is, amelyeket, ha egyszer felfedeztük, csak kívülről kell megtanulni” (lásd Engels. „Ludwig Feuerbach”)³.

A metafizika viszont egészen mást mond. A metafizika számára a világ valami örökkévaló és változatlan (lásd Engels. „Anti-Dühring”), azt egyszersmindenkorra meghatá-

rozta
folyó

a vil
lan t
Prou
a di
bebiz
akkor
igazs
nyom
azt h

ilyen
végü
és S
harco
anar
azt m
Engel

chista

M
veszt

valto

De v
mind
és fo

bírala

akkor

Marx

ben k

rozta valaki vagy valami — ezért beszélnek a metafizikusok folyvást „örök igazságról” és „változatlan igazságról”.

Proudhon, az anarchisták „ősapja”, azt mondotta, hogy a világon van *egyszersmindenkorra meghatározott változatlan igazság* és ezt kell megtenni a jövő társadalom alapjává. Proudhont ezzel kapcsolatban metafizikusnak nevezték. Marx a dialektikus módszer segítségével harcolt Proudhon ellen és bebizonyította, hogy ha egyszer a világon minden változik, akkor változnia kell az „igazságnak” is, tehát, a „változatlan igazság” — metafizikai zagyvaság (lásd Marx. „A filozófia nyomora”). A metafizikus Proudhon grúz tanítványai pedig azt hajtogatják: „Marx dialektikája — metafizika”!

A metafizika elismer különféle ködös dogmákat — ilyen például a „megismerhetetlen”, a „magábanvaló” — és végül tartalmatlan teológiába csap át. Engels Proudhonnal és Spencerrel ellentétben a dialektikus módszer segítségével harcolt e dogmák ellen (lásd „Ludwig Feuerbach”). Az anarchisták viszont — Proudhon és Spencer tanítványai — azt mondják, hogy Proudhon és Spencer — tudósok, Marx és Engels pedig — metafizikusok!

Egy a kettő közül: vagy önmagukat ámitják az anarchisták, vagy nem tudják, mit beszélnek.

Mindenesetre kétségtelen, hogy az anarchisták összetévesztik Hegel *metafizikai* rendszerét *dialektikus* módszerével.

Kétségtelen, hogy Hegel *filozófiai rendszere*, amely a változatlan eszmére támaszkodik, elejétől végig *metafizikai*. De világos az is, hogy Hegel *dialektikus módszere*, amely minden változatlan eszmét tagad, elejétől végig *tudományos és forradalmi*.

Ez az oka annak, hogy Marx Károly, aki megsemmisítő bírálatnak vetette alá Hegel metafizikai rendszerét, ugyanakkor dicsérően nyilatkozott dialektikus módszeréről, amely, Marx szavai szerint, „semmi előtt meg nem hódol, lényegében kritikus és forradalmár” (lásd „A tőke”, I. köt. Utószó).

Ezért állapít meg Engels nagy különbséget Hegel módszer és rendszere között. „Aki Hegel *rendszerére* vetett első sorban súlyt, mindkét téren jócskán konzervatív lehetett; aki a dialektikus módszert tekintette a legfontosabbnak, mind a vallás, mind a politika tekintetében a legszélsőbb ellenzékhez csatlakozhatott“ (lásd „Ludwig Feuerbach“).

Az anarchisták nem látják ezt a különbséget és meggon-
dolatlanul azt erősítgetik, hogy a „dialektika — metafizika“.

Menjünk tovább. Az anarchisták azt mondják, hogy a dialektikus módszer — „agyafúrtság“, „a szofizmak módszere“, „logikai salto mortale“ (lásd „Nobati“ 8. szám. S. G.), „amelynek segítségével egyformán könnyen bizonyítható az igazság is, a hazugság is“ (lásd „Nobati“ 4. szám. V. Cserkezisvili cikke).

Vagyis az anarchisták véleménye szerint a dialektikus módszer egyformán bizonyítja az igazságot és a hazugságot.

Az első pillantásra úgy tűnhetne, hogy az anarchisták vádjá nem alaptalan. Hallgassák meg például, mint mond Engels a metafizikai módszer követőjéről:

„... Így beszél: igen, igen, nem, nem, ami pedig ezen túl van, az a gonosztól való. Számára valamely dolog vagy van, vagy nincs: valamely dolog szintoly kevéssé lehet egyidejűleg önmaga és valamely más. A pozitív és negatív feltétlenül kizárják egymást...“ (lásd „Anti-Dühring“. Bevezetés).

Hogy lehet ez! heveskednek az anarchisták. — Hát lehetséges, az, hogy egyazon dolog egyidejűleg jó is, meg rossz is? Hiszen ez „szofizma“, „szójáték“, hiszen ez azt jelenti, hogy „egyformán könnyen akarjátok bebizonyítani az igazságot és a hazugságot!“...

De hatoljunk a dolog lényegébe.

Ma demokratikus köztársaságot követelünk. Mondhatjuk-e, hogy a demokratikus köztársaság minden tekintetben

jó, vagy minden tekintetben rossz? Nem, nem mondhatjuk! Miért? Azért, mert a demokratikus köztársaság csak egyrészt jó, amikor lerombolja a hűbéri rendet, másrészt viszont rossz, amikor megszilárdítja a polgári rendet. Ezért mondjuk: amennyiben a demokratikus köztársaság lerombolja a hűbéri rendet, annyiban jó — és mi harcolunk érte, de amennyiben megszilárdítja a polgári rendet, annyiban rossz — és mi harcolunk ellene.

Kiderül, hogy ugyanaz a demokratikus köztársaság egyidejűleg „jó” is, meg „rossz” is — „igen” is, meg „nem” is.

Ugyanezt mondhatjuk a 8 órás munkanapról is, amely egyidejűleg „jó” is, amennyiben erősíti a proletariátust, meg „rossz” is, amennyiben megszilárdítja a bérmunka rendszerét.

Eppen ilyen *tényekre* gondolt Engels, amikor a fent említett szavakkal jellemezte a dialektikus módszert.

Az anarchisták viszont ezt nem értették meg és a teljesen világos gondolat ködös „szofizmának” tünt nekik.

Az anarchistáknak természetesen joguk van észrevenni, vagy nem észrevenni ezeket a *tényeket*, még a homokos parton sem kell észrevenniök a homokot — ehhez joguk van. De mi köze ehhez a dialektikus módszernek, amely az anarchizmustól eltérően nem behúnyt szemmel nézi az életet, érzi az élet lüktetését és kereken megmondja: mivelhogy az élet változik és mozgásban van — minden életjelenségnek két irányzata van: pozitív és negatív, amelyek közül az elsőt meg kell védelmeznünk, a másodikat pedig vissza kell utasítanunk.

Menjünk tovább. Anarchistáink véleménye szerint „a dialektikus fejlődés katasztrofális fejlődés, amelynek segítségével először teljesen megsemmisül a múlt, azután pedig teljesen elkülönítve kialakul a jövő... Cuvier kataklizmáit ismeretlen okok idézték elő, Marx és Engels katasztrofáit viszont a dialektika szüli” (lásd „Nobati” 8. szám. S. G.).

De egy másik helyen ugyanez a szerző ezt írja: „A marxizmus a darwinizmusra támaszkodik és kritika nélkül fogadja el“ (lásd „Nobati“ 6. sz.).

Figyelem!

Cuvier tagadja a darwini fejlődést, csak kataklizmákat ismer el. a kataklizma pedig — *váratlan* robbanás, „amelyet ismeretlen okok idéznek elő“. Az anarchisták azt mondják, hogy a marxisták *Cuvierhez csatlakoznak*, tehát *elvetik a darwinizmust*.

Darwin tagadja Cuvier kataklizmáit, elismeri a fokozatos fejlődést. És lám, ugyanezek az anarchisták azt mondják, hogy „a marxizmus a darwinizmusra támaszkodik és kritika nélkül fogadja el“, vagyis a marxisták tagadják *Cuvier kataklizmáit*.

Szóval, az anarchisták azzal vádolják a marxistákat, hogy Cuvierhez csatlakoznak, és ugyanakkor azt vetik szemükre, hogy Darwinhoz csatlakoznak, nem pedig Cuvierhez.

Ez aztán — anarchia! Amint mondani szokás: a jobbkez nem tudja, mit csinál a bal! Világos, hogy a „Nobati“ nyolcadik számának S. G.-je elfelejtette, mit mondott a hatodik szám S. G.-je.

Melyiküknek van igaza: a nyolcadik vagy a hatodik számnak?

Forduljunk a tényekhez. Marx ezt mondja:

„A társadalom anyagi termelőerői, fejlődésük bizonyos fokán ellentmondásba jutnak a meglevő termelési viszonyokkal, vagy — ami csak ennek jogi kifejezése — a tulajdonviszonyokkal... Ekkor a társadalmi forradalom korszaka következik be.“ De „egy társadalmi alakulat addig soha el nem tűnik, míg ki nem fejlődtek mindazok a termelőerők, melyeknek fejlődésére ez az alakulat eléggé tág...“ (lásd Marx. „A politikai gazdaságtan bírálatához“. Előszó).⁴

Ha Marx e tételét a modern társadalmi életre alkalmazzuk, kiderül, hogy a *társadalmi* jellegű mai termelőerők és a

termékek *magán*-jellegű elsajátítási formája között gyökeres összeütközés van, amelyet szocialista forradalomnak kell betetőznie (lásd Engels. „Anti-Dühring“. Harmadik rész, II. fejezet).

Amint látják, Marx és Engels véleménye szerint, a forradalmat nem Cuvier „ismeretlen okai“ idézik elő, hanem teljesen meghatározott és eleven társadalmi okok, amelyeket „a termelőerők fejlődésének“ neveznek.

Amint látják, Marx és Engels véleménye szerint a forradalom csak akkor következik be, amikor a termelőerők eléggé megérnek, nem pedig *váratlanul*, mint ezt Cuvier gondolta.

Világos, hogy Cuvier kataklizmáinak és Marx dialektikus módszerének semmi közük egymáshoz.

Másképp, a darwinizmus nemcsak Cuvier kataklizmáit veti el, hanem a dialektikusan értelmezett fejlődést is, amely magában foglalja a forradalmat — holott a dialektikus módszer szempontjából az evolúció és a revolúció, a mennyiségi és minőségi változás: ugyanannak a mozgásnak két szükséges formája.

Szemelláthatóan nem lehet állítani azt sem, hogy „a marxizmus... kritika nélkül fogadja el a darwinizmust“.

Kiderül, hogy a „Nobati“ mindkét esetben, mind a hatodik, mind a nyolcadik számban téved.

Végül az anarchisták azt vetik szemünkre, hogy „a dialektika... nem ad lehetőséget sem arra, hogy kilépjünk vagy kiugorjunk önmagunkból, sem arra, hogy átugorjunk önmagunkat“ (lásd „Nobati“ 8. szám. S. G.).

Ez már, anarchista uraim, szintiszta igazság, itt önöknek, tisztelt uraim, teljesen igazuk van: a dialektikus módszer valóban nem ad erre lehetőséget. De miért nem ad? Azért, mert „önmagából kiugrani és átugrani önmagát“ — ez a bakkecskék foglalkozása, a dialektikus módszert pedig az emberek számára teremtették.

Ez a dolog nyitja!...

Nagyjából ezek az anarchisták nézetei a dialektikus módszeréről.

Világos, hogy az anarchisták nem értették meg Marx és Engels dialektikus módszerét — kitalálták a saját dialektikájukat és éppen azzal hadakoznak ilyen ádázul.

Mi azonban csak nevethetünk ezen a látványon, mert nem lehet megállni nevetés nélkül, amikor azt látjuk, hogy egy ember a saját fantáziája ellen harcol, saját koholmányait zúzza szét és ugyanakkor nagy hévvel azt hajtogatja, hogy az ellenfelet sujtja.

de /
tén

volt
kele
maj
emb

hely
éltek
ben
Elér
a m
lege
matr
emb
patr
emb
fenn
vetk

II

MATERIALISTA ELMÉLET

„Nem az emberek tudata az, ami létüket, hanem ellenkezőleg: társadalmi létük az, ami tudatukat meghatározza.”

M a r x

A dialektikus módszert már ismerjük.

Mi a materialista elmélet?

A világban minden változik, az életben minden fejlődik, de *hogyan* megy végbe ez a változás és *milyen formában* történik ez a fejlődés?

Tudjuk például, hogy a föld valamikor olvadt izzó tömeg volt, azután fokozatosan lehűlt, azután növények és állatok keletkeztek, az állatvilág fejlődését egy bizonyos fajtájú majom megjelenése követte és mindezekután megjelent az ember.

Igy ment végbe általánosságban a természet fejlődése.

Azt is tudjuk, hogy a társadalmi élet sem állott egy helyben. Volt idő, amikor az emberek őskommunista alapon éltek; akkor ősi vadászattal tartották fenn létüket, az erdőkben barangoltak és így szerezték meg maguknak az élelmet. Elérkezett az az idő, amikor az őskommunizmust felváltotta a matriarchátus — az emberek ebben az időben főleg kezdetleges földművelés útján elégítették ki szükségleteiket. A matriarchátust azután felváltotta a patriarchátus, amikor az emberek főleg állattenyésztéssel tartották fenn létüket. A patriarchátust a rabszolgatartó rendszer váltotta fel — az emberek akkor aránylag fejlettebb földműveléssel tartották fenn létüket. A rabszolgatartó rendszer után a hűbériség következett, mindezeket pedig a burzsoá rendszer követte.

Igy ment végbe általában a társadalmi élet fejlődése.

Igen, mindez ismeretes... De *hogyan* ment végbe ez a fejlődés: a tudat idézte-e elő a „természet” és a „társadalom” fejlődését, vagy ellenkezőleg, a „természet” és a „társadalom” fejlődése idézte elő a tudat fejlődését?

Igy teszi fel a kérdést a materialista elmélet.

Némelyek azt mondják, hogy a „természetet” és a „társadalmi életet” a világeszme előzte meg, amely azután fejlődésük alapjává vált, úgyhogy a „természet” és a „társadalmi élet” jelenségeinek fejlődése úgyszólván külső forma, nem egyéb mint a világeszme fejlődésének kifejezése.

Ez volt például az *idealisták* tanítása, akik idővel több áramlatra oszlottak.

Mások viszont azt mondják, hogy a világon kezdettől fogva két egymást tagadó erő van — az eszme és az anyag, a tudat és a lét, és hogy ennek megfelelően a jelenségek is két csoportra oszlanak — eszmei és anyagi jelenségekre, amelyek tagadják egymást és harcolnak egymás ellen, úgyhogy a természet és a társadalom fejlődése — állandó harc az eszmei és anyagi jelenségek között.

Ez volt például a *dualisták* tanítása, akik idővel, az idealistákhoz hasonlóan, szintén több áramlatra oszlottak.

A materialista elmélet gyökerében tagadja mind a dualizmust, mind az idealizmust.

A világban természetesen vannak eszmei és anyagi jelenségek, de ez korántsem jelenti azt, hogy ezek tagadják egymást. Ellenkezőleg, az eszmei és az anyagi oldal egyazon természetnek vagy társadalomnak két különböző formája, amelyek elképzelhetetlenek egymás nélkül, együtt léteznek, együtt fejlődnek, tehát semmi okunk sincs azt gondolni, hogy tagadják egymást.

Eszerint az úgynevezett dualizmus tarthatatlan.

Egységes és oszthatatlan természet, amely két különböző formában — anyagi és eszmei formában — fejeződik ki: egy-

séges és oszthatatlan társadalmi élet, amely két különböző formában — anyagi és eszmei formában — fejeződik ki: így kell szemlélnünk a természet és a társadalmi élet fejlődését.

Ez a materialista elmélet monizmusa.

A materialista elmélet ugyanakkor tagadja az idealizmust is.

Helytelen az a gondolat, hogy az eszmei oldal és általában a tudat, fejlődésében megelőzi az anyagi oldal fejlődését. Még nem volt élőlény, de már létezett az úgynevezett külső, „élettelen” természet. Az első élőlénynek nem volt semilyen tudata, csak az *ingerlékenység* tulajdonságával és az *érzéklés* első csíráival rendelkezett. Azután az állatoknál fokozatosan kifejlődött az érzéklés képessége, amely lassan *tudattá* változott, szervezetük és idegrendszerük szerkezete fejlődésének megfelelően. Ha a majom mindig négy lábon járt volna, ha nem egyenesítette volna ki a hátát, akkor utódja — az ember — nem tudta volna szabadon használni tüdejét és hangszalagjait és így nem tudott volna beszélni, ami gyökerében megakadályozta volna tudatának fejlődését. Vagypedig: ha a majom nem állt volna a hátsó lábára, akkor utódja — az ember — kénytelen lett volna mindig négy lábon járni, lefelé nézni és onnan meríteni benyomásait; nem lett volna lehetősége arra, hogy felfelé és magaköré nézzen, tehát nem lett volna lehetősége arra sem, hogy több benyomást szerezzen agyának, mint egy négylábú állat.

Mindez gyökeresen hátráltatta volna az emberi tudat fejlődését.

Eszerint a tudat fejlődéséhez szükség van a szervezet ilyen vagy amolyan szerkezetére és idegrendszere fejlődésére.

Eszerint az eszmei oldal fejlődését, a tudat fejlődését *megelőzi* az anyagi oldal fejlődése, a külső viszonyok fejlődése: először megváltoznak a külső viszonyok, először megváltozik az anyagi oldal, *azután* pedig ennek megfelelően változik a tudat, az eszmei oldal.

Ilyképpen a természet fejlődéstörténete gyökerében alá-
ássa az úgynevezett idealizmust.

Ugyanezt kell mondanunk az emberi társadalom fejlődés-
történetéről is.

A történelem azt mutatja, hogy ha különféle időkben az
embereket különféle gondolatok és vágyak hatották át, akkor
ennek az az oka, hogy az emberek különféle időkben más és
másképpen harcoltak a természettel szükségleteik kielégítése
végett, és ennek megfelelően, más és másképpen alakultak
gazdasági viszonyaik. Volt idő, amikor az emberek közösen,
őskommunista alapon harcoltak a természettel, akkor tulaj-
donuk is kommunista volt és ezért akkor szinte egyáltalán
nem különböztették meg az „enyémet“ és a „tiédet“, tudatuk
kommunista volt. Elkövetkezett az az idő, amikor a terme-
lésben megjelent az „enyém“ és a „tiéd“ megkülönböztetése
— akkor a tulajdon is magán-, egyéni jelleget öltött, és ezért
az emberek tudatát áthatotta a magántulajdon érzése. Elkö-
vetkezik az az idő, a mai idő, amikor a termelés újra társa-
dalmi jelleget ölt, tehát a tulajdon is csakhamar társadalmi
jellegűvé válik — és az emberek tudatát éppen ezért foko-
zatosan áthatja a szocializmus.

Egy egyszerű példa. Képzelfenek el egy csizmadiát, aki-
nek kis műhelye volt, de nem bírta ki a versenyt a nagy tulaj-
donosokkal, bezárta műhelyét és, tegyük fel, bér munkát vál-
lalt Tifliszben, Adeljhánov cipőgyárában. Belépett Adeljhánov
gyárába, de nem azért, hogy állandó bér munkássá váljék,
hanem azzal a céllal, hogy pénzt gyűjtsön, összekuporgasson
egy kis tőkét, azután pedig újra megnyissa műhelyét. Amint
látják, ennek a csizmadiának a helyzete *már* proletár, de
tudata *egyelőre* még nem proletár, hanem teljesen kispolgári.
Másszóval, ennek a csizmadiának kispolgári helyzete *már* el-
tűnt, nincs többé, de kispolgári tudata *még* nem tűnt el, el-
maradt tényleges helyzetétől.

Világos, hogy itt, a társadalmi életben is először a külső

viszon-
tozik

D
tervez
A pro
gyűjte
tásra
helyt
szeszé
efféle
tert. U
a gon
helyis
megy
a „bé
gári
prolet

A
szüksé
munk
lamifé
fel cs
nia ke
Belép
csakh

I
végül
anyag
lően

U
lomr
A
az an

viszonyok változnak meg, először az emberek helyzete változik meg, azután pedig ennek megfelelően változik tudatuk.

De térjünk vissza csizmadiánkhoz. Mint már tudjuk, úgy tervezi, hogy pénzt gyűjt, azután pedig megnyitja műhelyét. A proletarizálódott csizmadia dolgozik és látja, hogy pénzt gyűjteni nagyon nehéz dolog, mivel a bér még a létfenntartásra is alig elegendő. Ezenkívül észreveszi, hogy önálló műhelyt nyitni nem is olyan csábító: a helyiség bére, a vásárlók szeszélyei, pénztelenség, a nagyvállalkozók konkurrenciája és efféle vesződések — lám, ennyi gond gyötri az önálló mestert. Ugyanakkor a proletár aránylag inkább mentes ezektől a gondoktól, őt nem nyugtalanítják sem a vásárlók, sem a helyiség bére, reggel elmegy a gyárba, „nyugodtan“ hazamegy este és szombaton ugyanolyan nyugodtan vágja zsebre a „bérét“. Eppen itt nyesis meg először csizmadiánk kispolgári álmainak szárnyait, itt születnek meg lelkében először proletár törekvések.

Az idő múlik és csizmadiánk látja, hogy a pénz a leg-szükségesebbre sem elégséges, hogy nagy szüksége van a munkabér emelésére. Ugyanakkor észreveszi, hogy társai valamiféle szervezetekről és sztrájkokról beszélnek. És itt ismeri fel csizmadiánk, hogy helyzete megjavítása érdekében harcolnia kell a gyárosok ellen, nem pedig saját műhelyt kell nyitnia. Belép a szervezetbe, csatlakozik a sztrájkmozgalomhoz és csakhamar magáévá teszi a szocialista eszméket...

Ilyképpen a csizmadia anyagi helyzetének változását *végül* is tudatának változása követte: először megváltozott anyagi helyzete, azután bizonyos idő múlva ennek megfelelően megváltozott tudata is.

Ugyanezt kell mondanunk az osztályokról és a társadalomról is egészében.

A társadalmi életben szintén először a külső viszonyok, az anyagi körülmények változnak meg, azután pedig ennek

megfelelően változik az emberek gondolkodása, változnak erkölcsi, szokásai és világnézete is.

Ezért mondja Marx:

„Nem az emberek tudata az, ami létüket, hanem ellenkezőleg: társadalmi létük az, ami tudatukat meghatározza.”

Ha az anyagi oldalt, a külső viszonyokat, a létet és a többi efféle jelenséget *tartalomnak* nevezzük, akkor az eszméi oldalt, a tudatot és a többi efféle jelenséget *formának* nevezhetjük. Ebből jött létre az ismert materialista tétel: a fejlődés folyamatában a tartalom megelőzi a formát, a forma elmarad a tartalomtól.

És mivel, Marx véleménye szerint, a gazdasági fejlődés a társadalmi élet „anyagi alapja“, *tartalma*, a jogi-politikai és vallási-filozófiai fejlődés pedig ennek a tartalomnak „ideológiai formája“, „felépítménye“ — Marx erre a következtetésre jut: „A gazdasági alap megváltozásával *lassabban vagy gyorsabban* átalakul az egész óriási felépítmény.”

Ez természetesen korántsem jelenti azt, hogy — Marx véleménye szerint — tartalom lehetséges forma nélkül, mint ez S. G.-nek rémlett (lásd „Nobati” I. sz. „A monizmus bírálata”). Tartalom forma nélkül lehetetlen, de a lényeg az, hogy ez vagy az a forma, minthogy tartalmától elmarad, sohasem felel meg *teljesen* ennek a tartalomnak és így az új tartalom „kénytelen” ideiglenesen a régi formába öltözni, ami összeütközést idéz elő közöttük. Ma például a termelés *társadalmi* tartalmának nem felel meg a termelés termékeinek elsajátítási formája, amely *magán*-jellegű, és éppen ezen a talajon meg végbe a mai társadalmi „összeütközés”.

Másrészt az a gondolat, hogy a tudat a lét formája, korántsem jelenti azt, hogy a tudat — természetét tekintve — ugyancsak anyag. Ezt csak a vulgáris materialisták gondolták (például Büchner és Moleschott), akiknek elmélete gyökerében ellentmond Marx materializmusának és akiket Engels „Ludwig Feuerbach“-jában jogosan kigúnyolt. Marx

materia
anyag
amelye
nek. Te
azonos
és a tá
fejünkbe
vagyis
anyagi
megfele

Gy
és a tá
keznek
Létezn
pedig c
nyokról
tékben

A
teink, „
ben“ b
meggon
sem lé
kénytel
maga,
ben ell

Ny
ezek a
észlelés
nél gya

*
forma é
nem ált
forma é
tőrekszi

materializmusa értelmében a tudat és a lét, az eszme és az anyag — két különböző formája ugyanannak a jelenségnek, amelyet általában természetnek, illetve társadalomnak neveznek. Tehát nem is tagadják egymást* és ugyanakkor nem is azonos jelenségek. Csupán arról van szó, hogy a természet és a társadalom fejlődésében a tudatot, vagyis azt, ami fejünkben történik, megfelelő anyagi változás előzi meg, vagyis az, ami kívülünk történik; — az ilyen vagy olyan anyagi változást előbb vagy utóbb elkerülhetetlenül követi a megfelelő eszmei változás.

Gyönyörű, mondják majd, ez talán helyes is a természet és a társadalom történetére vonatkozóan. De hogyan keletkeznek fejünkben a különböző képzetek és eszmék a jelenben? Léteznek-e valóban az úgynevezett külső viszonyok, vagy pedig csak a mi képzeteink léteznek ezekről a külső viszonyokról? És ha léteznek külső viszonyok, akkor milyen mértékben lehetséges azok észlelése és megismerése?

A materialista elmélet erről azt mondja, hogy képzeleteink, „énünk“ csak annyiban létezik, amennyiben az „énünkben“ benyomásokat keltő külső viszonyok léteznek. Az, aki meggondolatlanul azt állítja, hogy képzeleteinken kívül semmi sem létezik, kénytelen tagadni minden külső viszonyt, tehát kénytelen tagadni a többi ember létezését, és így csak a maga „énje“ létezését ismeri el, ami képtelenség és gyökerében ellentmond a tudomány alapjainak.

Nyilvánvaló, hogy a külső viszonyok valóban léteznek, ezek a viszonyok léteztek előttünk és létezni fognak utánunk, észlelésük és megismerésük pedig annál könnyebb lesz, minél gyakrabban és erősebben fognak hatni tudatunkra.

* Ez egyáltalán nem mond ellent annak a gondolatnak, hogy a forma és a tartalom között meg hasonlítás van. A meg hasonlítás ugyanis nem általában a tartalom és a forma között van meg, hanem a *régi* forma és az *új* tartalom között, amely új formát keres és új forma felé törekszik.

Ami azt illeti, hogyan keletkeznek fejünkben különféle képzetek és eszmék a *jelenben*, meg kell jegyeznünk, hogy itt röviden ugyanaz ismétlődik meg, ami a természet és a társadalom történetében végbemegy. Ebben az esetben is a rajtunk kívül levő tárgy megelőzte az erről a tárgyról való képzetünket, ebben az esetben is képzetünk, a forma, elmarad a tárgytól — tartalmától. Ha a fát nézem és látom — ez csak azt jelenti, hogy még mielőtt fejemben megszületett a fa képzete, megvolt már maga a fa, amely kiváltotta bennem a megfelelő képzetet...

Rövidre fogva ez Marx materialista elméletének tartalma.

Nem nehéz megérteni, hogy a materialista elméletnek milyen jelentősége kell hogy legyen az emberek gyakorlati tevékenysége számára.

Ha *először* a gazdasági viszonyok változnak, *azután* pedig megfelelően változik az emberek tudata, akkor világos, hogy ennek vagy annak az eszménynek az indokolását nem az emberek agyában, nem fantáziájukban, hanem gazdasági viszonyaik fejlődésében kell keresni. Csak az az eszmény jó és elfogadható, amelyet a gazdasági viszonyok tanulmányozása alapján alkottak. Rosszak és elfogadhatatlanok mindazok az eszmények, amelyek nem számolnak a gazdasági viszonyokkal, nem támaszkodnak azok fejlődésére.

Ez a materialista elmélet első gyakorlati következtetése.

Ha az emberek tudatát, erkölceiket és szokásaikat a külső viszonyok határozzák meg, ha a jogi és politikai formák alkalmatlansága gazdasági tartalmon alapul, világos, hogy elő kell mozdítanunk a gazdasági viszonyok gyökeres átalakulását, hogy azokkal együtt gyökeresen megváltozzanak a nép erkölcei, szokásai és politikai rendje.

Marx Károly erről azt mondotta:

„Nem kell nagy éleselméjűség ahhoz, hogy... belássuk a materializmus szükségszerű összefüggését... a szocializ-

mussal.
világból
lati vilá
talja, ho
gát...

vagyis
hogy ez
lomnak
akkor ne
meg kel
Ha az e
tenni ez
„Marx
léklet).⁵

Ez
tetése.

Mi
elméleté

A d
let visz
Az anar
kossága
Marx é
dialektik
hogy a
kívül se
nunk F
hanásai

Az
„Feuerb
(lásd „
ménye

mussal. Ha az ember minden ismeretét, érzetét stb. az érzéki világból... meríti, nyilván úgy kell berendezni a tapasztalati világot, hogy az ember abban a valóban emberit tapasztalja, hozzászokjon ahhoz, hogy emberként tapasztalja magát... Ha az ember materialista értelemben nem szabad, vagyis szabad nem annak a negatív erőnek következtében, hogy ezt vagy azt elkerülheti, hanem annak a pozitív hatalomnak következtében, hogy igazi egyéniségét érvényesítheti, akkor nem az egyes emberek bűneit kell büntetni, hanem meg kell semmisíteni a bűn társadalomellenes forrásait... Ha az embert a körülmények alakítják, akkor emberiekké kell tenni ezeket a körülményeket" (lásd „Ludwig Feuerbach“, „Marx K. a XVIII. század francia materializmusáról“ c. melléklet).⁵

Ez a materialista elmélet második gyakorlati következtetése.

* * *

Mi az anarchisták nézete Marx és Engels materialista elméletéről?

A dialektikus módszer Hegeltől ered, a materialista elmélet viszont Feuerbach materializmusának továbbfejlesztése. Az anarchisták ezt jól tudják, és Hegel és Feuerbach fogyatékoságait arra próbálják felhasználni, hogy befektítsék Marx és Engels dialektikus materializmusát. Hegellel és a dialektikus módszerrel kapcsolatban már rámutattunk arra, hogy az anarchisták ilyen fogásai saját tudatlanságukon kívül semmit sem bizonyíthatnak be. Ugyanezt kell mondanunk Feuerbach és a materialista elmélet ellen intézett kirohanásaik tekintetében is.

Az anarchisták például nagy garral kijelentik, hogy „Feuerbach panteista volt...“, hogy „istenítette az embert...“ (lásd „Nobati“ 7. sz. D. Djelendi), hogy „Feuerbach véleménye szerint az ember az, amit eszik...“, hogy Marx ebből

ezt a következtetést vont le: „Tehát a legfőbb és legelső a gazdasági helyzet...” (lásd „Nobati” 6. szám S. G.).

Igaz, Feuerbach panteizmusában, emberistenítésében és más efféle hibáiban senki sem kételkedik. Ellenkezőleg, Marx és Engels tárta fel elsőként Feuerbach hibáit. De az anarchisták mégis szükségesnek tartják, hogy újra „leleplezzék” a már leleplezett hibákat. Miért? Valószínűleg azért, mert Feuerbachot szidalmazva közvetve be akarják feketíteni Marx és Engels materialista elméletét. Természetesen, ha elfogulatlanul vizsgáljuk a dolgot, akkor kétségtelenül azt fogjuk látni, hogy Feuerbachnál a helytelen gondolatok mellett voltak helyesek is, mint ez a történelemben sok tudóssal megtörtént. De az anarchisták mégis folytatják a „leleplezést”...

Mégegyszer kijelentjük, hogy efféle fogásokkal saját tudatlanságukon kívül semmit sem bizonyítanak be.

Érdekes, hogy (mint alább meglátjuk) az anarchisták hallomás alapján akarják bírálni a materialista elméletet, anélkül, hogy valamennyire ismernék. Ennek következtében gyakran ellentmondanak egymásnak és megcáfolják egymást, ami természetesen nevetséges helyzetbe hozza „kritikusainkat”. Ha például meghallgatjuk Cserkezisvili urat, kiderül, hogy Marx és Engels gyűlölték a monista materializmust, hogy az ő materializmusuk vulgáris materializmus volt, nem pedig monista:

„A természettudósoknak az a nagy tudománya — fejlődési rendszerével, transzformizmusával és monista materializmusával — amelyet *Engels annyira gyűlöl*... elkerülte a dialektikát” stb. (lásd „Nobati” 4. sz. V. Cserkezisvili).

Kiderül, hogy a természettudományi materializmus, amelyet Cserkezisvili helyesel és Engels gyűlöl, monista materializmus volt, *tehát* megérdemli a helyeslést, Marx és Engels materializmusa viszont nem monista és ezért nem érdemli meg az elismerést.

Egy másik anarchista meg azt mondja, hogy Marx és

Engels
azt, ho

„M

lút obje

nősen

és téve

lezett d

mány

Ki

Marx é

monista

terializ

A

laki, ki

még ne

nak ér

hogy m

teni, m

rializm

sükkel:

Bi

szorga

kétség

také..

N

„híres

meg a

tudják

fajai

vulgá

tőségé

nevez

lete —

oldal l

Engels materializmusa monista, és éppen ezért érdemli meg azt, hogy elvessék.

„Marx történelmi felfogása hegeli atavizmus. Az abszolút objektivizmus monista materializmusa általában, és különösen Marx gazdasági monizmusa lehetetlen a természetben és téves elméletileg... A monista materializmus rosszul leplezett dualizmus és kompromisszum a metafizika és a tudomány között...” (lásd „Nobati” 6. szám. S. G.).

Kiderül, hogy a monista materializmus elfogadhatatlan, Marx és Engels nem gyűlölik, hanem ellenkezőleg maguk is monista materialisták — ennek következtében a monista materializmust el kell vetni.

A jobb kéz nem tudja, mit csinál a bal! Találja ki valaki, ki mond igazat: az első-e vagy a második! Ők maguk még nem egyeztek meg egymás közt Marx materializmusának érdemeiről és hibáiról, még maguk sem jöttek rá arra, hogy monista-e az vagy nem, még maguk sem tudták eldönteni, melyik elfogadhatóbb: a vulgáris vagy a monista materializmus — de már megsüketitenek bennünket hetvenkedésükkel: szétúztuk, mondják, a marxizmust!

Bizony, bizony, ha az anarchista urak a jövőben is ilyen szorgalmasan fogják megdönteni egymás nézeteit, akkor a kétségnek árnyéka sem fér hozzá, hogy a jövő az anarchistáké...

Nem kevésbé nevetséges az a tény sem, hogy egyes „híres” anarchisták „hírnevük” ellenére sem ismerkedtek még meg a tudomány különböző irányzataival. Mint kiderül, nem tudják, hogy a tudományban a materializmusnak különféle fajtái vannak, hogy közöttük nagy a különbség: van például vulgáris materializmus, amely tagadja az eszmei oldal jelentőségét és annak befolyását az anyagi oldalra, de van úgynevezett monista materializmus is — Marx materialista elmélete —, amely tudományosan vizsgálja az eszmei és anyagi oldal kölcsönös viszonyát. Az anarchisták pedig *összetévesztik*

a materializmus e különféle fajait, még a szembeszökő különbségeket sem látják köztük és ugyanakkor nagy garral kijelentik: újjáteremtjük a tudományt!

P. Kropotkin például „filozófiai“ munkáiban magabiztosan kijelenti, hogy a kommunista anarchizmus „a modern materialista filozófiára“ támaszkodik, de egyetlen szóval sem magyarázza meg, hogy tulajdonképpen melyik „materialista filozófiára“ támaszkodik a kommunista anarchizmus: a vulgáris, a monista vagy valamilyen más materializmusra. Nyilvánvalóan nem tudja, hogy a materializmus különféle áramlatai között gyökeres ellentmondás van, nem érti meg, hogy aki ezeket az áramlatokat egymással összekeveri, az nem „újjáteremti a tudományt“, hanem éppen tudatlanságáról tesz tanuságot (lásd *Kropotkin* „Tudomány és anarchizmus“, valamint „Az anarchia és filozófiája“).

Ugyanezt kell mondanunk Kropotkin grúz tanítványairól is. Hallgassák csak:

„Engels, valamint Kautsky véleménye szerint Marx nagy szolgálatot tett az emberiségnek azzal, hogy“..., egyebek között, felfedezte „a materialista felfogást. Igaz ez? Nem hisszük, mert tudjuk..., hogy mindazok a történészek, tudósok és filozófusok, akik azt a nézetet vallják, amely szerint a társadalmi gépezetet földrajzi, éghajlati, tellurikus, kozmikus, antropológiai és biológiai körülmények mozgatják — *valamennyien materialisták*“ (lásd „Nobati“ 2. sz.).

Kiderül, hogy Aristoteles és Holbach „materializmusa“ és Marx és Moleschott „materializmusa“ között nincs semmi különbség! Ez aztán kritika! És lám, ilyen ismeretekkel rendelkező emberek akarták újjáteremteni a tudományt! Nem hiába mondják: „Varga, maradj a kaptafánál!...“

Tovább. „Híres“ anarchistáink valahol azt hallották, hogy Marx materializmusa — a „gyomior elmélete“, és szemünkre vetik nekünk, marxistáknak:

„Feuerbach véleménye szerint az ember az, amit eszik.

Ez a f
s enne
hogy,
szonyo
bennür
élet) el
melés.
sági he
nagyb
S. G.).

Lá
és Eng
lánytól
gendő
holmi
érdemel

De
melyik
ideológ
szót se
azt mor
meg tu
hogy az
Csakug
például
jelenség
Ennek
bocsáth
hogyan
lerombo
megism

Hog
ideológi
evés for

Ez a fogalmazás bűvös erővel hatott Marxra és Engelsre³, s ennek eredményeképpen Marx azt a következtetést vonta le, hogy „legfőbb és legelső a gazdasági helyzet, a termelési viszonyok...” Az anarchisták azután filozófikusan kioktatnak bennünket: „Hiba volna azt mondani, hogy e cél (a közösségi élet) elérésének *egyetlen* eszköze az *evés* és a gazdasági termelés... Ha monisztikusan, legfőképpen az *evés* és a gazdasági helyzet *határozná meg az ideológiát* — akkor egyes nagybélűek lángelmék volnának” (lásd „Nobati” 6. szám. S. G.).

Lám milyen könnyű — mint kiderül — megcáfolni Marx és Engels materializmusát. Elegendő valamilyen iskoláslánytól utcai pletykákat hallani Marxról és Engelsről, elegendő ezeket az utcai pletykákat filozófusi nagyképűséggel holmi „Nobati” hasábjain megismételni, hogy menten megérdemeljék a marxizmus „kritikusának” hírnevét!

De mondják meg, uraim: hol, mikor, melyik bolygón és melyik Marx mondotta azt, hogy az *„evés határozza meg az ideológiát?”* Miért nem idéztek egyetlen mondatot, egyetlen szót sem Marx műveiből kijelentésük igazolására? Igaz, Marx azt mondotta, hogy az emberek gazdasági helyzete határozza meg tudatukat, ideológiájukat, de ki mondta önöknek azt, hogy az evés és a gazdasági helyzet — egy és ugyanaz? Csakugyan nem tudják, hogy egy fiziológiai jelenség, amilyen például az evés, gyökeresen különbözik az olyan szociológiai jelenségtől, amilyen például az emberek *gazdasági helyzete?* Ennek a két különböző jelenségnek összetévesztése megbocsátható, mondjuk egy leánynevelőintézet növendékének, de hogyan történhetett meg az, hogy önök, „a szociáldemokrácia lerombolói”, „a tudomány újjáteremtői” ilyen könnyelműen megismétlik az iskoláslányok hibáját?

Hogyan is határozhatná meg az evés a társadalmi ideológiát? Gondolják csak át saját szavaikat: az evés, az evés formája nem változik, az emberek a régmúltban ugyan-

³ Anarchizmus v. szocializmus?

úgy ettek, megrágták és megemésztették az élelmet, mint most, az ideológia azonban állandóan változik.

Okori, hűbéri, polgári, proletár — egyebek között ilyen formái vannak az ideológiának. Elképzelhető-e az, hogy az, *ami nem változik*, meghatározza azt, *ami állandóan változik*?

Menjünk tovább. Az anarchisták véleménye szerint Marx materializmusa nem más mint „parallelizmus...” vagyis: „a monista materializmus rosszul leplezett dualizmus és kompromisszum a metafizika és a tudomány között...” „Marx azért téved dualizmusba, mert a termelési viszonyokat anyagiaknak tünteti fel, az emberi törekvéseket és akaratot pedig — *illúzió*nak és *utópia*nak, amelynek — ha létezik is — *nincs jelentősége*” (lásd „Nobati” 6. szám. S. G.).

Először, Marx monista materializmusának semmi köze a zavaros parallelizmushoz. E materializmus szemszögéből az anyagi oldal, a tartalom feltétlenül *megelőzi* az eszmei oldalt, a formát. A parallelizmus azonban elveti ezt a nézetet és határozottan kijelenti, hogy sem az anyagi, sem az eszmei oldal — *egyik sem előzi meg* a másikat, a kettő együtt, párhuzamosan fejlődik.

Másodszor, még ha Marx valóban „anyagiaknak tüntette volna fel a termelési viszonyokat, az emberi törekvéseket és akaratot pedig *illúzió*nak és *utópia*nak, amelynek nincs jelentősége” — vajjon ez azt jelentené, hogy Marx — dualista? A dualista, mint ismeretes, *egyenlő* jelentőséget tulajdonít az eszmei és anyagi oldalnak, mint két ellentétes elvnek. De ha, az önök szavai szerint, Marx többre becsüli az anyagi oldalt, viszont nem tulajdonít jelentőséget az eszmei oldalnak, mint „*utópia*nak”, akkor honnan halászták elő, „kritikus” urak, Marx dualizmusát?

Harmadszor, milyen összefüggés lehet a materialista monizmus és a dualizmus között, amikor a gyermek is tudja, hogy a monizmus *egyetlen elvből* — az anyagi és eszmei formával bíró természetből vagy létből indul ki, a dualizmus

viszont *két* dualizmus

Negy véseket és gazdasági akaratot”, feleltek m vezte őket szerint az szorul ez szavait: „*maga* *elő*, gazdaságt beriség ne tikusunk” meghamis

Ötöds véleménye nincs jelen nek erről? dikája”, a háború Fr rákban M ről? Miért leszteti a tott propa „törekvése Engels 18 és törekvé emberek , tartalmát, talán nem Az anarch egyszerű

viszont *két elvből* — az anyagiból és eszmeiből, amelyek, a dualizmus szerint, tagadják egymást?

Negyedszer, mikor „tüntette fel“ Marx „az emberi törekvéseket és akaratot utópiának és illúzióknak“? Igaz, Marx a gazdasági fejlődéssel magyarázta „az emberi törekvéseket és akaratot“, és amikor némely szobatudósok törekvései nem feleltek meg a gazdasági körülményeknek, utópistáknak nevezte őket. De vajjon ez azt jelenti, hogy Marx véleménye szerint az emberi törekvések általában utópikusak? Csak nem szorul ez is magyarázatra? Csakugyan nem olvasták Marx szavait: „Az emberiség mindig csak olyan feladatokat tűz maga elé, amelyeket meg is tud oldani“ (lásd „A politikai gazdaságtan bírálatához“. Előszó), vagyis, általában, az emberiség nem törekszik utópikus célokra. Világos, hogy „kritikusunk“ vagy nem érti azt, amiről beszél, vagy szándékosan meghamisítja a tényeket.

Ötödször, ki mondotta azt önöknek, hogy Marx és Engels véleménye szerint „az emberi törekvéseknek és akaratnak nincs jelentősége“? Miért nem mutatnak rá, hogy hol beszélnek erről? Vajjon a „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája“, az „Osztályharcok Franciaországban“, a „Polgárháború Franciaországban“ c. munkáiban és más efféle broszúrákban Marx nem beszél a „törekvés és akarat“ jelentőségéről? Miért igyekezett akkor Marx szocialista szellemben kifejleszteni a proletárok „akaratát és törekvéseit“, miért folytattott propagandát köztük, ha nem tulajdonított jelentőséget a „törekvéseknek és az akaratnak“? Vagy, miről is beszélt Engels 1891—94-ben írt ismert cikkeiben, ha nem az „akarat és törekvés jelentőségéről“? Igaz, Marx véleménye szerint az emberek „akarata és törekvése“ a gazdasági helyzetből meríti tartalmát, de vajjon ez azt jelenti-e, hogy ők maguk egyáltalán nem befolyásolják a gazdasági viszonyok fejlődését? Az anarchisták csakugyan ennyire nehezen értenek meg ilyen egyszerű gondolatot?

Az anarchista urak még egy „vádja”: „a formát nem lehet elképzelni tartalom nélkül...”, ezért nem lehet azt mondani, hogy a „forma a tartalom után *következik* (elmarad a tartalomtól. K.)... azok «együtt léteznek»... Ellenkező esetben a monizmus képtelenség” (lásd „Nobati” 1. szám. S. G.).

„Tudósunk” megint belezavarodott egy kissé. Hogy a tartalom elképzelhetetlen forma nélkül — ez helyes. De az is helyes, hogy a *létező forma* sohasem felel meg teljesen a *létező tartalomnak*: az első elmarad a másodiktól, az új tartalom bizonyos mértékig mindig a régi formába van burkolva, aminek következtében a régi forma és az új tartalom mindig összeütközésben van egymással. Eppen ezen a talajon zajlanak le a forradalmak és ebben fejeződik ki egyebek között Marx materializmusának forradalmi szelleme. A „híres” anarchisták ellenben ezt nem értették meg, amiben természetesen ők maguk a hibásak, nem pedig a materialista elmélet.

Ezek az anarchisták nézetei Marx és Engels materialista elméletéről, ha azokat egyáltalán nézeteknek lehet nevezni.

Meg
szerét és

Mily
a tanítás

Mily
a proletár

A di
tály lehet
szolgaság
előrehala
hogy az
előrehala
tus. Teha
nünk ren

Ez
tásából.

De
tariátust
hogy fel
Kropotki
híján le
riátust s
széles a

III

PROLETÁR SZOCIALIZMUS

Megismertük Marx elméleti tanítását: ismerjük *módszerét* és ismerjük *elméletét* is.

Milyen gyakorlati következtetéseket kell levonnunk ebből a tanításból?

Milyen összefüggés van a dialektikus materializmus és a proletár szocializmus között?

A dialektikus módszer azt mondja, hogy csak az az osztály lehet végig haladó, csak az az osztály törheti szét a rab-szolgaság jármát, amely napról-napra növekszik, mindig előrehalad és lankadatlanul harcol a jobb jövőért. Látjuk, hogy az egyetlen osztály, amely állandóan növekszik, mindig előrehalad és harcol a jövőért: a városi és falusi proletariátus. Tehát a proletariátust kell szolgálnunk és hozzá kell fűznünk reményeinket.

Ez az első gyakorlati következtetés Marx elméleti tanításából.

De szolgálat és szolgálat között különbség van. A proletariátust „szolgálja” Bernstein is, amikor azt prédikálja neki, hogy felejtse el a szocializmust. A proletariátust „szolgálja” Kropotkin is, amikor a szétforgácsolt, a széles ipari alap híján levő községi „szocializmust” ajánlja neki. A proletariátust szolgálja Marx Károly is, amikor a modern nagyipar széles alapjára támaszkodó proletár szocializmus felé hívja.

Hogyan kell cselekednünk, hogy munkánk a proletariátus hasznára váljék?

Hogyan kell szolgálnunk a proletariátust?

A materialista elmélet azt mondja, hogy ez vagy az az eszmény csak abban az esetben tehet közvetlen szolgálatot a proletariátusnak, ha az az eszmény nem mond ellent az ország gazdasági fejlődésének, ha teljesen megfelel e fejlődés követelményeinek. A tőkés rend gazdasági fejlődése azt mutatja, hogy a modern termelés társadalmi jelleget ölt, hogy a termelés társadalmi jellege gyökerében tagadja a fennálló tőkés tulajdont, tehát fő feladatunk — elősegíteni a tőkés tulajdon megdöntését és a szocialista tulajdon megteremtését. Ez pedig azt jelenti, hogy Bernstein tanítása, aki azt prédikálja, hogy felejtjük el a szocializmust, gyökerében ellentmond a gazdasági fejlődés követelményeinek — kárt okoz a proletariátusnak.

A tőkés rend gazdasági fejlődése továbbá azt mutatja, hogy a modern termelés napról-napra bővül, nem fér egyes városok és kormányzóságok határai közé, szakadatlanul áttöri ezeket a határokat és átfogja az egész állam területét — amiből az következik, hogy üdvözölnünk kell a termelés kibővülését és nem az egyes városokat és községeket kell a jövő szocializmus alapjaként elismernünk, hanem az egész állam összes és oszthatatlan területét, amely a jövőben természetesen egyre jobban bővül majd. Ez pedig azt jelenti, hogy Kropotkin tanítása, amely a jövő szocializmust az egyes városok és községek korlátai közé szorítja, ellentmond a termelés hatalmas kibővítése érdekeinek — kárt okoz a proletariátusnak.

Harcolni a széleskörű szocialista életért, mint fő célért — így kell a proletariátust szolgálnunk.

Ez a második gyakorlati következtetés Marx elméleti tanításából.

Világos, hogy a proletár szocializmus közvetlen következtetés a dialektikus materializmusból.

Mi a proletár szocializmus?

A mai rend kapitalista rend. Ez azt jelenti, hogy a világ két ellentétes táborra, a mároknyi tőkés táborára és a többség — a proletárok táborára van felosztva. A proletárok éjjel-nappal dolgoznak, de mégis változatlanul szegények maradnak. A tőkésék nem dolgoznak, de mégis gazdagok. És ez nem azért történik, mert a proletároknak talán kevés eszük van, a tőkésék pedig lángeszűek — hanem mert a tőkésék elszedik a proletárok munkájának gyümölcseit, mert a tőkésék kizsákmányolják a proletárokat.

Miért veszik el éppen a tőkésék és nem maguk a proletárok a proletárok munkájának gyümölcseit? Miért a tőkésék zsákmányolják ki a proletárokat, és nem a proletárok — a tőkéseket?

Azért, mert a tőkés rend az árutermelésen nyugszik: itt minden áruformát ölt, mindenütt az adásvétel elve uralkodik. Itt nemcsak fogyasztási cikkeket, nemcsak élelmicikkeket vásárolhatnak, hanem megvehetik az emberek munkaerejét, vérüket és lelkiismeretüket is. A tőkésék mindezt tudják és megvásárolják a proletárok munkaerejét, bér munkára alkalmazzák őket. Ez pedig azt jelenti, hogy a tőkésék az általuk megvásárolt munkaerő tulajdonosaivá lesznek. A proletárok viszont elvesztik jogukat erre az eladott munkaerőre. Vagyis az, amit ez a munkaerő termel, már nem a proletáré, hanem csupán a tőkésé és annak zsebébe kerül. Lehetséges, hogy az általuk eladott munkaerő naponta 100 rubel értékű árut termel, de ehhez semmi közötök, ez nem a tiétek, ez csupán a tőkésékre tartozik és az övéké — nektek csak napi munkabéreteket kell megkapnotok, amely talán elegendő lesz elengedhetetlen szükségleteitek kielégítésére — feltéve, persze, hogy takarékosan fogtok élni. Röviden: a tőkésék megvásárolják a proletárok munkaerejét, bér munkára alkalmazzák a proletárokat, és éppen ezért a tőkésék veszik el a proletárok munkájának gyümölcseit, éppen ezért a tőkésék zsákmányolják ki a proletárokat, nem pedig a proletárok a tőkéseket.

De miért éppen a tőkések vásárolják meg a proletárok munkaerejét? Miért alkalmazzák a tőkések a proletárokat, nem pedig a tőkéseket — a proletárok?

Azért, mert a tőkés rend fő alapja a munka- és termelő-eszközök magántulajdona. Azért, mert a gyárak, az üzemek, a föld és a föld méhe, az erdők, a vasutak, a gépek és más termelőeszközök maroknyi tőkés magántulajdonává lettek. Azért, mert a proletárok mindettől meg vannak fosztva. Ime, ezért alkalmazzák bérmunkára a tőkések a proletárokat, hogy üzembe helyezzék a gyárakat — ellenkező esetben munka- és termelőeszközeik nem hoznának semmi jövedelmet. Ime, ezért adják el a proletárok munkaerejüket a tőkéseknek — ellenkező esetben éhenhalnának.

Mindez fényt vet a tőkés termelés általános jellegére. Először, magától értetődik, hogy a tőkés termelés nem lehet egységes és szervezett valami: teljesen fel van aprózva az egyes tőkések magánvállalataira. Másodszor, az is világos, hogy ennek az elaprózott termelésnek közvetlen célja nem a lakosság szükségleteinek kielégítése, hanem eladásra szánt áruk termelése a tőkések hasznának növelése céljából. De mivel minden egyes tőkés arra törekszik, hogy hasznát növelje, mindegyikük igyekszik mennél több árut termelni, ennek következtében a piac gyorsan megtelik, az áruk árai esnek — és bekövetkezik az általános válság.

Ilyképpen válságok, munkanélküliség, termelési szünetek, termelési anarchia és más effélék a modern tőkés termelés szervezatlenségének közvetlen eredményei.

És ha ez a szervezetlen társadalmi rend még nem pusztult el, ha még erősen ellenáll a proletariátus rohamainak, ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a kapitalista állam, a kapitalista kormány védelmezi.

Ez a modern tőkés társadalom alapja.

* * *

Nem kétséges, hogy a jövő társadalom teljesen más alapon fog felépülni.

A jövő társadalom — szocialista társadalom. Ez első sorban azt jelenti, hogy ott nem lesz semmiféle osztály: nem lesznek sem tőkések, sem proletárok — következésképpen nem lesz kizsákmányolás sem. Ott csupán közösen munkálkodó dolgozók lesznek.

A jövő társadalom — szocialista társadalom. Ez azt is jelenti, hogy ott a kizsákmányolással együtt megszűnik az árutermelés és az adásvétel is, ezért ott nem lesz helye sem a munkaerő megvásárlóinak, sem eladóinak, sem a munkálatóknak, sem a munkavállalóknak — ott csupán szabad dolgozók lesznek.

A jövő társadalom — szocialista társadalom. Ez azt jelenti végül, hogy ott a bér munkával együtt meg fog szűnni a munka- és termelőeszközök minden magántulajdona, ott nem lesznek sem szegény proletárok, sem gazdag tőkések — ott csupán dolgozók lesznek, akik közösen birtokolnak minden földet a föld mélyével együtt, minden erdőt, minden gyárat és üzemet, minden vasutat stb.

Amint látják, a jövő termelés fő célja a társadalom szükségleteinek közvetlen kielégítése, nem pedig eladásra szánt áruk termelése a tőkések hasznának növelése kedvéért. Itt nem lesz helye az árutermelésnek, a haszonért folyó harcnak stb.

Az is világos, hogy a jövő termelés szocialista módon megszervezett, magas fejlettségű termelés lesz, amely számba fogja venni a társadalom szükségleteit és pontosan annyit fog termelni, amennyire a társadalomnak szüksége van. Itt nem lesz helye sem a termelés szétforgácsoltságának, sem a versenynek, sem a válságoknak, sem a munkanélküliségnek.

Ahol nincsenek osztályok, ahol nincsenek gazdagok és szegények — ott nincs szükség államra sem, ott nincs szükség

ség politikai hatalomra sem, amely elnyomja a szegényeket és védelmezi a gazdagokat. A szocialista társadalomban tehát nem lesz szükség politikai hatalomra.

Ezért írta Marx már 1846-ban:

„A munkásosztály, fejlődése folyamán, a régi polgári társadalom helyére olyan *társulást* fog állítani, amely kizárja majd az osztályokat és ellentéteiket, és akkor nem lesz többé *szoros értelemben vett politikai hatalom*...” (lásd „A filozófia nyomora”).⁶

Ezért írta Engels 1884-ben:

„Az állam tehát nem öröktől fogva való. Voltak társadalmak, amelyek megvoltak nélküle is, amelyeknek államról... sejtelmük sem volt. A gazdasági fejlődés bizonyos fokán, amellyel szükségszerűen veledjárt a társadalom osztályokra szakadása, ... az állam szükségessé vált. Most gyors léptekkel közeledünk a termelés fejlődésének olyan fokához, amelyen ezeknek az osztályoknak a léte nemcsak nem szükségszerű többé, hanem a termelés határozott akadályává válik. Eltűnésük tehát ugyanolyan elkerülhetetlen, amilyen egykor keletkezésük volt. Velük együtt elkerülhetetlenül eltűnik az állam. A társadalom, mely a termelést a termelők szabad és egyenlő társulása alapján ujjaszervezi, az egész államgépezetet odahelyezi, ahová való lesz: a régiségek múzeumába, a rokka és a bronzfejsze mellé (lásd „A család, a magántulajdon és az állam eredete”).⁷

Ugyanakkor magától értetődik, hogy a közös ügyek intézésére, azokon a helyi irodákon kívül, amelyek a különböző adatokat össze fogják gyűjteni, a szocialista társadalomnak szüksége lesz központi statisztikai hivatalra, amelynek az egész társadalom szükségleteiről kell adatokat összegyűjtenie és azután ennek megfelelően elosztani a különféle munkát a dolgozók között. Szükség lesz konferenciákra is, és különösen kongresszusokra, amelyeknek határozatai a következő kon-

gress
marx

a jövő
lame
sét. I
egyes
akkor
adnia
van.
tei sz
lektív
kor a
szoko
lettek
kinek
nagy
len l
De a
saját
gyök
megf

sőbb
rende
munk
élhet
után
növel
határ
Min
(lásd

gresszusig feltétlenül kötelező erejűek lesznek a kisebbségben maradt társak számára.

Végül nyilvánvaló, hogy a szabad és kollektív munkának a jövő szocialista társadalomban maga után kell vonnia valamennyi szükséglet ugyanolyan kollektív és teljes kielégítését. Ez pedig azt jelenti, hogy ha a jövő társadalom minden egyes tagjától annyi munkát követel, amennyit az adhat, akkor a társadalomnak a maga részéről annyi terméket kell adnia minden egyes embernek, amennyire annak szüksége van. Mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint! — ezen az alapon kell megteremteni a jövő kollektív rendet. Természetesen a szocializmus *első* fokán, amikor az új életbe bekapcsolódnak a munkához még hozzá nem szokott elemek, amikor a termelők sem lesznek eléggé fejlettek és lesz még „durva” és „finom” munka — a „mindenkinek szükségletei szerint” elv megvalósítása kétségtelenül nagy nehézségekbe fog ütközni, és ezért a társadalom kénytelen lesz *ideiglenesen* valamilyen más, közbülső útra lépni. De az is világos, hogy amikor majd a jövő társadalom a saját medrébe kerül, amikor a kapitalizmus csökevényei gyökerestől ki lesznek irtva — a szocialista társadalomnak megfelelő egyetlen elv a fentemlített elv lesz.

Ezért mondotta Marx 1875-ben:

„A kommunista” (vagyis szocialista) „társadalom, felsőbb fokán, miután az egyének már nincsenek szolgáian alárendelve a munkamegosztásnak és ezzel a szellemi és *testi munka ellentéte is megszűnt*; miután a munka nemcsak a megélhetés eszköze, de maga lett a legfőbb életszükségletté; miután az egyének mindenirányú fejlettségével a termelők is növekedtek... csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni és írhatja zászlajára a társadalom: Mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint” (lásd „A gothai program kritikája”).⁸

Altalában ilyen a jövő szocialista társadalom képe Marx elmélete szerint.

Mindez jó. De elképzelhető-e a szocializmus megvalósítása? Feltehető-e, hogy az ember ki tudja irtani magából „vad szokásait”?

Vagypedig: ha mindenki szükségletei szerint fog kapni, feltehető-e, hogy a szocialista társadalom termelőerőinek színvonala elegendő lesz erre?

A szocialista társadalom csak eléggé fejlett termelőerőkön, az emberek szocialista tudatán, szocialista felvilágosodásán épülhet fel. A mai termelőerők fejlődését gátolja a fennálló tőkés tulajdon, de, ha tekintetbe vesszük, hogy a jövő társadalomban ez a tulajdon nem lesz meg — magától értetődik, hogy a termelőerők megtízszereződnek. Nem kell elfelejtenünk azt a körülményt sem, hogy a jövő társadalomban a mostani élősdiék százezrei, valamint a munkanélküliek, munkához kezdenek és kiegészítik a dolgozók sorait, ami erősen előmozdítja majd a termelőerők fejlődését. Ami az emberek „vad” érzéseit és nézeteit illeti, azok nem olyan örökkévalók, mint egyesek feltételezik: volt idő, az őskommunizmus ideje, amikor az ember nem ismerte el a magántulajdont; bekövetkezett az egyéni termelés ideje, amikor a magántulajdon kerítette hatalmába az emberek érzéseit és elméjét; bekövetkezik az új idő, a szocialista termelés ideje — és nem csoda, ha az emberek érzéseit és elméjét szocialista törekvések hatják át. Vajjon a lét nem határozza-e meg az emberek „érzéseit” és nézeteit?

De mi bizonyítja, hogy a szocialista rend létesítése elkerülhetetlen? A modern kapitalizmus fejlődése után elkerülhetetlenül bekövetkezik-e a szocializmus? Vagy, más szóval: honnan tudjuk, hogy Marx proletár szocializmusa nemcsak édes álom, fantázia? Hol van ennek tudományos bizonyítéka?

A történelem azt mutatja, hogy a tulajdon formája köz-

vetlen
terme
hetetl
tulajd
amely
pedig
don?
kollek
tak m
polgá
jelleg
volt
gántu
zás?
magá
követ
kások
ban é
nyosa
a kez
munk
helye
műhe
nélkü
munk
tett s
nem
elege
mári
szent
zárn
kolle
legén
mod

vetlenül a termelés formájától függ, aminek következtében a termelés formájának változásával előbb vagy utóbb elkerülhetetlenül változik a tulajdon formája is. Volt idő, amikor a tulajdon kommunista jellegű volt, amikor az erdők és mezők, amelyeket az őseimbek bejártak, mindenkié voltak, nem pedig egyes személyeké. Miért volt akkor kommunista tulajdon? Azért, mert a termelés kommunista volt, a munka közös, kollektív volt — mindnyájan közösen dolgoztak és nem tudtak meglenni egymás nélkül. Más idő következett be, a kispolgári termelés ideje, amikor a tulajdon egyéni (magan) jelleget öltött, amikor mindazt, amire az embernek szüksége volt (természetesen a levegő, napfény stb. kivételével), magántulajdonnak ismerték el. Miért következett be ez a változás? Azért, mert a termelés egyénivé lett, mindenki saját-magára kezdett dolgozni, a maga zugába vonulva. Végül bekövetkezik az idő, a tőkés nagytermelés ideje, amikor a munkások százai és ezrei gyűlnek össze egy tető alatt, egy gyárban és közös munkát végeznek. Itt nem látható a régi, magányosan végzett munka, amikor mindenkinek magafelé hajlott a keze — itt minden munkás és minden műhely valamennyi munkása a munka terén szoros kapcsolatban van mind műhelye munkásaival, mind más műhelyekkel. Elegendő egy műhely leállása ahhoz, hogy az egész gyár munkásai munka nélkül maradjanak. Amint látják, a termelés folyamata, a munka, már társadalmi jelleget öltött, szocialista színezetre tett szert. És így történik nemcsak az egyes gyárakban, hanem egész iparágakban és a termelési ágak között is: elegendő, ha a vasúti munkások sztrájkolnak, s a termelés máris nehéz helyzetbe kerül, elegendő, ha az olaj- és a kőszéntermelés leáll, s kis idő múlva egész gyárak és üzemek zárnak be. Világos, hogy a termelés folyamata itt társadalmi, kollektív jelleget öltött. És mivel a termelés társadalmi jellegének nem felel meg az elsajátítás magánjellege, mivel a modern kollektív munkának elkerülhetetlenül a kollektív tulaj-

donra kell vezetnie, magától értetődik, hogy a szocialista rend ugyanolyan elkerülhetetlenül követi a kapitalizmust, mint az éjszakát a nappal.

Igy alapozza meg a történelem Marx proletár szocializmusának elkerülhetetlenségét.

* * *

A történelem azt mondja, hogy annak az osztálynak vagy társadalmi csoportnak, amely a társadalmi termelésben a főszerepet játssza és amely kezében tartja a termelés fő funkcióit, idővel elkerülhetetlenül e termelés gazdájává kell válnia. Volt idő, a matriarchátus ideje, amikor a nőket tartották a termelés gazdáinak. Mivel magyarázható ez? Azzal, hogy az akkori termelésben, a kezdetleges földművelésben, a nők a főszerepet játszották, ők teljesítették a fő funkciókat, míg a férfiak az erdőket járták, vadakat keresve. Bekövetkezett olyan idő, a patriarchátus ideje, amikor a termelésben az uralkodó helyzet a férfiaké lett. Miért történt ez a változás? Azért, mert az akkori termelésben, az állattenyésztő gazdaságban, ahol a fő munkaeszköz a lándzsa, a pányva, az íj és a nyíl volt, a férfiak játszották a főszerepet... Elérkezett az az idő, a tőkés nagytermelés ideje, amikor a termelésben a proletárok kezdik játszani a főszerepet, amikor valamennyi fő termelési funkció az ő kezükbe megy át, amikor a termelés egyetlen napig sem lehet meg nélkülük (gondoljunk az általános sztrájkokra), amikor a tőkések nemcsak nem szükségesek a termelés számára, hanem még akadályozzák is azt. Ez pedig mit jelent? Ez azt jelenti, hogy vagy teljesen el kell pusztulnia minden társadalmi életnek, vagy a proletariátusnak előbb-utóbb elkerülhetetlenül a modern termelés gazdájává, egyetlen tulajdonosává, szocialista tulajdonosává kell válnia.

A mai ipari válságok, amelyek a tőkés tulajdon búcsúsz-

tató s
kapita
teszik
élősd
ségét

musá

gossá
a fer
cializ

szoci

kek
azon
talan
kell,
Ebbe
talist
javal
ellen
pedi
átala
oszt
lom
pedi
elgo
vete

mus
teni

ist rend mint az szocializ-

atató sírámaid éneklük és határozottan fölteszik a kérdést: *vagy* kapitalizmus, *vagy* szocializmus — teljesen szemelláthatóvá teszik ezt a következtetést, szemléltetően feltárják a tőkésök elősdi voltát és a szocializmus győzelmének elkerülhetetlenségét.

Igy alapozza meg a történelem Marx proletár szocializmusának elkerülhetetlenségét.

Nem szentimentális érzelmeken, nem az elvont „igazságosságon“, nem a proletariátus iránt érzett szereteten, hanem a fent elmondott tudományos alapokon épül a proletár szocializmus.

Ezért nevezik a proletár szocializmust „tudományos szocializmusnak“.

Engels már 1877-ben mondotta:

„Ha az a meggyőződésünk, hogy közeleg a munkatermékek mai elosztási módjának... forradalmi átalakítása, csak azon a tudaton alapulna, hogy ez az elosztási mód igazságtalan, s hogy a jognak egyszer mégiscsak diadalmaskodnia kell, akkor bezzeg gyengén állnánk és soká várhatnánk...“ Ebben a dologban a legfőbb az, hogy „mind a modern kapitalista termelési mód által létrehívott termelőerők, mind a javak elosztásának általa megteremtett rendszere kiáltó ellentmondásba kerültek magával a termelési móddal, mégpedig oly fokban, hogy a termelési és elosztási mód olyan átalakulásának kell bekövetkeznie, amely megszüntet minden osztálykülönbséget, mert különben az egész modern társadalom elpusztul. Ezen a kézzelfogható, anyagi tényen... nem pedig egyik-másik szobatudós jogról és jogtalanságról való elgondolásán alapul a modern szocializmusnak a győzelembetett biztos hite“ (lásd „Anti-Dühring“).⁹

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy mivel a kapitalizmus rothad, a szocialista rendet bármikor meg lehet teremteni, amikor csak akarjuk. Ezt csak az anarchisták és más

kispolgári ideológusok gondolják. A szocialista eszmény nem valamennyi osztály eszménye. Ez csak a proletariátus eszménye, és megvalósítása nem valamennyi osztály közvetlen érdeke, hanem csak a proletariátusé. Ez pedig azt jelenti, hogy amíg a proletariátus a lakosságnak csak kicsiny részét alkotja, a szocialista rend megteremtése lehetetlen. A régi termelési mód pusztulása, a tőkés termelés méreteinek további nagyobbodása és a társadalom többségének proletarizálódása — ezek a feltételek szükségesek a szocializmus megvalósításához. De ez még nem elegendő. Lehet, hogy a lakosság többsége már proletarizálódott, és mégis lehet, hogy a szocializmus még nem valósul meg. És ez azért van így, mert a szocializmus megvalósításához mindezekon kívül osztálytudatra, a proletariátus tömörülésére és arra is szükség van, hogy a proletariátus tudja irányítani saját ügyét. Mindezek megszerzése érdekében viszont szükség van az úgynevezett politikai szabadságra, vagyis a szólás, a sajtó, a sztrájk és az egyesülés szabadságára, szóval az osztályharc szabadságára. A politikai szabadság azonban nincs mindenütt egyformán biztosítva. A proletariátusnak ezért nem közömbös, milyen körülmények között kell harcolnia: önkényuralmi hűbéri (Oroszország), monarchikus alkotmányos (Németország), nagybúrsoá köztársasági (Franciaország), avagy demokratikus köztársasági körülmények között (ez utóbbit követeli az oroszországi szociáldemokrácia). A politikai szabadság a legjobban és legteljesebben a demokratikus köztársaságban van biztosítva, természetesen, amennyire az a kapitalizmusban egyáltalában biztosítható. A proletár szocializmus minden híve ezért feltétlenül arra törekszik, hogy megteremtse a demokratikus köztársaságot, mint a legjobb „hídat” a szocializmushoz.

Ezért oszlik a marxista program a mai körülmények között két részre: *maximális programra*, amely a szocializmust tűzi ki célul, és *minimális programra*, amelynek az a célja,

hogy
szocia

kell
dönts

cializ
útjár
lenni
ellen
letari
tevék

Oszt
általa
is. H
képvi
gos p
zatok
form
jának
ból
meg
tétle
len
érde
leve
nünk
csup
önm
ségé
A ka

hogyan a demokratikus köztársaságon keresztül utat törjön a szocializmus felé.

* * *

Hogyan kell a proletariátusnak cselekednie, melyik útra kell lépnie, hogy tudatosan megvalósítsa programját, megdöntse a kapitalizmust, és felépítse a szocializmust?

A felelet világos: a proletariátus nem tudja elérni a szocializmust, ha kibékül a burzsoáziával — feltétlenül a harc útjára kell lépnie, és ennek a harcnak osztályharcnak kell lennie, az egész proletariátus harcának az egész burzsoázia ellen. Vagy a burzsoázia és az ő kapitalizmusa, vagy a proletariátus és az ő szocializmusa! Ezen kell a proletariátus tevékenységének, osztályharcának alapulnia.

De a proletariátus osztályharcának sokféle formája van. Osztályharc például a sztrájk — akár részleges az, akár általános. Osztályharc kétségtelenül a bojkott és a szabotázs is. Hasonlóképpen osztályharc a tüntetés, a felvonulás, a képviseleti intézményekben való részvétel stb. — akár országos parlamentek ezek az intézmények, akár helyi önkormányzatok. Mindezek ugyanannak az osztályharcnak különféle formái. Itt nem fogjuk tisztázni, hogy a harc melyik formájának van nagyobb jelentősége a proletariátus szempontjából a proletariátus osztályharcában, csupán azt jegyezzük meg, hogy a maga idején és a maga helyén mindegyikre feltétlenül szüksége van a proletariátusnak, mint elengedhetetlen eszközre öntudatának és szervezettségének fejlesztése érdekében. Az öntudat és a szervezettség pedig, mint a levegő, úgy kell a proletariátusnak. De azt is meg kell jegyeznünk, hogy a proletariátus számára mindezek a harci formák csupán *előkészítő* eszközök, hogy ezek közül a formák közül önmagában véve egyik sem *döntő* eszköz, amelynek segítségével a proletariátus le tudná rombolni a kapitalizmust. A kapitalizmust nem lehet csupán általános sztrájkkal lerom-

bolni: az általános sztrájk csak bizonyos előfeltételeket készíthet elő a kapitalizmus lerombolásához. Elképzelhetetlen, hogy a proletariátus csupán a parlamentben való részvételével meg tudja dönteni a kapitalizmust: a parlamentarizmus segítségével csupán bizonyos előfeltételek készíthetők elő a kapitalizmus megdöntéséhez.

Mi hát az a *döntő* eszköz, amelynek segítségével a proletariátus megdönti a kapitalista rendet?

Ez az eszköz a *szocialista forradalom*.

A sztrájkok, a bojkott, a parlamentarizmus, a tüntetés és a felvonulás — mindezek a harci formák jók, mint olyan eszközök, amelyek előkészítik és megszervezik a proletariátust. De ezek közül az eszközök közül egyik sem tudja a fennálló egyenlőtlenséget megszüntetni. Szükséges, hogy mindezek az eszközök egy fő és döntő eszközben összpontosuljanak, a proletariátusnak fel kell kelnie és döntő rohamot kell indítania a burzsoázia ellen, hogy alapjáig lerombolja a kapitalizmust. Ilyen fő és döntő eszköz éppen a szocialista forradalom.

A szocialista forradalmat nem lehet váratlan és rövid ideig tartó lecsapásként felfogni, ez a proletártömegek hosszadalmas harca, amelyek vereséget mérnek a burzsoáziára és elfoglalják hadállásait. És mivel a proletariátus győzelme ugyanakkor, uralom is lesz a legyőzött burzsoázia felett, mivel az osztályok összeütközése idején az egyik osztály veresége a másik uralmát jelenti — a szocialista forradalom első foka a proletariátus politikai uralma lesz a burzsoázia felett.

A *proletariátus szocialista diktatúrája*, a hatalom elfoglalása a proletariátus által — ezzel kell a szocialista forradalomnak kezdődnie.

Ez pedig azt jelenti, hogy *amíg a burzsoázia nincs teljesen legyőzve*, amíg gazdagságát nem kobozták el, a proletariátusnak feltétlenül katonai erővel kell rendelkeznie, saját

„prol
elhal
egyko

szüks
saját
kobo
vasu

radal

prole

tariá
hasz
fokró
eszk
össz

akar

takti
a p
ame
zete
végr

forra
a p
tariá
ann

„proletárgárdájával“, amelynek segítségével visszaveri az elhaló burzsoázia ellenforradalmi rohamait, ugyanúgy, mint egykor a párizsi proletariátus a Kommún idején.

A proletariátus szocialista diktatúrája viszont azért szükséges, hogy a proletariátus annak segítségével ki tudja sajátítani a burzsoáziát, hogy az egész burzsoáziától elkobozza a földet, erdőket, gyárakat és üzemeket, gépeket, vasutakat stb.

A burzsoázia kisajátítása — erre kell a szocialista forradalomnak vezetnie.

Ez az a fő és döntő eszköz, amelynek segítségével a proletariátus megdönti a mai tőkés rendet.

Ezért mondotta Marx Károly 1847-ben:

„...A munkásforradalom első lépése az, hogy a proletariátust uralkodó osztállyá emeli... A proletariátus arra használja majd fel politikai uralmát, hogy a burzsoáziát fokról-fokra megfossa összes tőkéitől, hogy minden termelő-eszközt az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus kezében összpontosítson...” (lásd „Kommunista kiáltvány”).

Ilyen úton kell a proletariátusnak haladnia, ha meg akarja valósítani a szocializmust.

Ebből az általános elvből következik valamennyi többi taktikai nézet is. A sztrájkoknak, a bojkottnak, a tüntetésnek, a parlamentarizmusnak csak annyiban van jelentősége, amennyiben elősegíti a proletariátus megszervezését, szervezetei megerősítését és kibővítését a szocialista forradalom végrehajtása érdekében.

* * *

Eszerint a szocializmus megvalósításához szocialista forradalomra van szükség, a szocialista forradalomnak pedig a proletariátus diktatúrájával kell kezdődnie, vagyis a proletariátusnak magához kell ragadnia a politikai hatalmat, hogy annak segítségével kisajátítsa a burzsoáziát.

De mindezekhez a proletariátus szervezetségére, a proletariátus tömörülésére, egyesülésére, erős proletárszervezetek megteremtésére és szakadatlan növekedésükre van szükség.

Milyen formákat kell a proletariátus szervezeteinek ölteniök?

A legelterjedtebb és legtömegesebb szervezetek — a szakszervezetek és a munkás-szövetkezetek (főleg termelő és fogyasztási szövetkezetek). A szakszervezetek célja — harc (főképpen) az ipari tőke ellen azért, hogy a modern kapitalizmus keretein belül megjavítsák a munkások helyzetét. A szövetkezetek célja — harc (főképpen) a kereskedelmi tőke ellen azért, hogy, természetesen, ugyanannak a kapitalizmusnak keretein belül, a közszükségleti cikkek árainak csökkentésével bővítsék a munkások fogyasztását. A proletariátusnak a szakszervezetek is, meg a szövetkezetek is feltétlenül szükségesek, mint olyan eszközök, amelyek szervezik a proletártömeget. Ezért Marx és Engels proletár szocializmusa szempontjából a proletariátusnak fel kell használnia a szervezet mind e két formáját, erősíteni és fejlesztenie kell azokat — természetesen, amennyiben ezt a fennálló politikai viszonyok lehetővé teszik.

De a szakszervezetek és szövetkezetek egymagukban nem tudják kielégíteni a harcoló proletariátus szervezeti szükségleteit. És ennek az az oka, hogy az említett szervezetek nem tudnak kilépni a kapitalizmus kereteiből, mert céljuk a munkások helyzetének javítása a kapitalizmus keretein belül. De a munkások teljes felszabadulást akarnak a tőkés rabszolgaság alól, szét akarják törni ezeket a kereteket, nem pedig csupán a kapitalizmus keretein belül forgolódni. Tehát olyan szervezetre van még szükség, amely maga köré gyűjti *valamennyi* szakma munkásai közül a tudatos elemeket, tudatos osztállyá emeli a proletariátust és legfőbb céljaként a kapitalista rend szétzúzását, a szocialista forradalom előkészítését tűzi ki.

Ez
En
tálypán
proletá
saját k
En
pedig
úton, a
En
kapuját
pedig a
hanem
mind a
számár
En
rülnek
rombol
erősebb
egyetlen
Ez
zeteibe
nül me
vezetel
ezek.
A
mokra
ben ez
M
részt
biakna
lenniök
és mi
Minde
a szöv

Ez a szervezet a proletariátus szociáldemokrata pártja.

Ennek a pártnak a többi párttól teljesen független osztálypártnak kell lennie — mégpedig azért, mert ez a párt a proletárok osztályának pártja, akiknek felszabadítása csak saját kezük műve lehet.

Ennek a pártnak forradalmi pártnak kell lennie — mégpedig azért, mert a munkások felszabadítása csak forradalmi úton, a szocialista forradalom segítségével lehetséges.

Ennek a pártnak nemzetközi pártnak kell lennie, a párt kapuját ki kell nyitni minden tudatos proletár előtt — mégpedig azért, mert a munkások felszabadítása nem nemzeti, hanem társadalmi kérdés, amelynek egyforma jelentősége van mind a grúz, mind az orosz, mind más nemzetek proletárjai számára.

Ebből világosan kitűnik, hogy mennél szorosabban tömörülnek a különböző nemzetek proletárjai, mennél teljesebben rombolják le a közjük emelt nemzeti válaszfalakat, annál erősebb lesz a proletariátus pártja, annál könnyebb lesz egyetlen osztatlan osztályba szervezni a proletariátust.

Ezért, amennyire ez lehetséges, a proletariátus szervezeteiben a föderalista szétforgácsoltsággal szemben feltétlenül meg kell valósítani a centralizmus elvét — akár pártszervezetek, akár szakszervezetek vagy szövetkezetek lesznek ezek.

Az is világos, hogy mindezeknek a szervezeteknek demokratikus alapokra kell épülniök, természetesen, amennyiben ezt a politikai és más körülmények nem akadályozzák.

Milyen legyen a kölcsönös viszony egyrészt a párt, s másrészt a szövetkezetek és a szakszervezetek között? Ez utóbbiaknak párthoz tartozóknak, vagy pártonkívülieknek kell-e lenniök? Ennek a kérdésnek a megoldása attól függ, hogy hol és milyen viszonyok között kell a proletariátusnak harcolnia. Mindenesetre kétségtelen, hogy mind a szakszervezetek, mind a szövetkezetek annál tökéletesebben fejlődnek, mennél bará-

tíbb viszonyban vannak a proletariátus szocialista pártjával. És ez azért van így, mert mindkét gazdasági szervezet, ha nem áll közel az erős szocialista párthoz, gyakran szétforgácsolódik, a szűk szakmai érdekek kedvéért megfélemezik az általános osztályérdekekről s ezzel nagy kárt okoz a proletariátusnak. Ezért minden esetben biztosítani kell a párt ideológiai és politikai befolyását a szakszervezetekre és szövetkezetekre. Az említett szervezetek csak ezzel a feltétellel válnak azzá a szocialista iskolává, amely tudatos osztályba szervezi a különálló csoportokra szétforgácsolt proletariátust.

Ezek általában Marx és Engels proletár szocializmusának jellemző vonásai.

Mi az anarchisták nézete a proletár szocializmusról?

Elsősorban tudnunk kell azt, hogy a proletár szocializmus nem egyszerűen filozófiai tanítás. Ez a proletár tömegek tanítása, zászlajuk, ezt tisztelik és ennek „hódolnak” a világ proletárijai. Ezért Marx és Engels nem csupán valamilyen filozófiai „iskola” megalapítói — ők annak az élő proletármozgalomnak élő vezérei, amely napról-napra növekszik és erősödik. Aki ez ellen a tanítás ellen harcol, aki meg akarja „dönteni”, annak jól számításba kell vennie mindezt, hogy ne verje be hiába a fejét az egyenlőtlen küzdelemben. Az anarchista urak jól tudják ezt. Marx és Engels ellen vívott harcukban ezért teljesen szokatlan, sajátos új fegyverhez folyamodnak.

Mi ez az új fegyver? A tőkés termelés új vizsgálata? Marx „Tőké”jének cáfolata? Természetesen, nem! Vagy talán „új tényekkel” és az „induktív” módszerrel felfegyverkezve „tudományosan” megcáfolják a szociáldemokrácia „evangéliumát” — Marx és Engels „Kommunista kiáltványát”? Ez sem! Akkor mi hát ez a rendkívüli eszköz?

Ez — Marx és Engels megvádolása „irodalmi tolvaj-

lással!”
Engels
szociali
Marx é
Viktor
gyon ne
érhetetl
mulatsá
szelebu
buzgón
den ki

Ha

„A

pedig a

véve. T

radalmi

«Kiáltv

és Eng

sajátító

tőle” (

nista k

cikkgyű

Ug

„H

«Komm

kiismer

közöns

elmélet

U

„Musa

To

alapja

V

K

lással!'' Hogyan történik ez? Kiderül, hogy Marxnak és Engelsnek nincs egyetlen eredeti gondolata, a tudományos szocializmus egyszerűen koholmány, mégpedig azért, mert Marx és Engels a „Kommunista kiáltványt“ elejétől végéig Viktor Considérant „Kiáltványából“ „lopta“. Ez persze nagyon nevetséges, de V. Cserkezisvili, az anarchisták „utóérhetetlen vezére“ olyan nagyképpően beszéli el nekünk ezt a mulatságos történetet, valami Pierre Ramus, Cserkezisvili e szeleburdi apostola pedig, és házisütetű anarchistaink olyan buzgón ismételgetik ezt a „felfedezést“, hogy legalább röviden ki kell térni erre a „történetre“.

Hallgassák csak meg Cserkezisvilit:

„A «Kommunista kiáltvány» egész elméleti része, mégpedig az első és második fejezet V. Considéranttól van átvéve. Tehát Marx és Engels «Kiáltványa» — a legális forradalmi demokrácia e bibliája — csupán V. Considérant «Kiáltványának» ügyefogyott átírása más szavakkal. Marx és Engels Considérant «Kiáltványának» nemcsak tartalmát sajátította ki, hanem... még egyes címeket is kölcsönzött tőle“ (lásd Cserkezisvili, Ramus és Labriola „A «Kommunista kiáltvány» keletkezése“ címmel német nyelven kiadott cikkgyűjteményét, 10. old.).

Ugyanezt ismétli P. Ramus, a másik anarchista:

„Határozottan állíthatjuk, hogy fő művük (Marx—Engels «Kommunista kiáltványa») egyszerűen lopás (plágium), lelkiismeretlen lopás, de nem szóról-szóra másolták le, mint a közönséges tolvajok teszik, hanem csak a gondolatokat és az elméleteket lopták el...“ (lásd ugyanott, 4. old.).

Ugyanezt ismétlik anarchistaink a „Nobati“-ban, a „Musa“-ban,¹⁰ a „Hmá“-ban,¹¹ stb.

Tehát kiderül, hogy a tudományos szocializmust elméleti alapjaival együtt Considérant „Kiáltványából“ „lopták“.

Van-e bármilyen alapjuk az efféle kijelentéseknek?

Ki az a V. Considérant?

Ki az a Marx Károly?

Az 1893-ban meghalt V. Considérant az utópista Fourier tanítványa volt és javíthatatlan *utópista* maradt, aki „Franciaország menekvését“ az osztályok *kibékítésében* látta.

Az 1883-ban meghalt Marx Károly materialista, az *utópisták ellensége* volt, az emberiség felszabadításának zálogát a termelőerők fejlődésében és az osztályok *harcában* látta.

Mi közös van bennük?

A tudományos szocializmus *elméleti* alapja Marx és Engels materialista elmélete. Ez elmélet szerint a társadalmi élet fejlődését teljesen a termelőerők fejlődése határozza meg. Ha a földesúri hűbéri rendet polgári rend követte, ennek az volt az „oka“, hogy a termelőerők fejlődése elkerülhetetlenül tette a polgári rend kialakulását. Vagy pedig: ha a modern polgári rendet elkerülhetetlenül a szocialista rend követi, akkor ez azért történik, mert ezt követeli a modern termelőerők fejlődése. Ebből következik a kapitalizmus lerombolásának és a szocializmus megteremtésének történelmi szükségszerűsége. Ugyancsak ebből következik az a marxista tétel, hogy eszményeinket a termelőerők fejlődésének történetében kell keresnünk, nem pedig az emberek fejében.

Ez Marx és Engels „Kommunista kiáltványának“ *elméleti* alapja (lásd „Kommunista kiáltvány“ I. II. fej.).

Mond-e valami ehhez foghatót V. Considérant „*Demokratikus* kiáltványa”? Materialista állásponton volt-e Considérant?

Allítjuk, hogy sem Cserkezisvili, sem Ramus, sem „nobatistáink“ nem idéznek Considérant „Demokratikus kiáltványából“ *egyetlen* olyan kijelentést, *egyetlen* olyan szót sem, amely igazolná, hogy Considérant materialista volt és a társadalmi élet fejlődését a termelőerők fejlődésével magyarázta. Ellenkezőleg, nagyon jól tudjuk, hogy Considérant-t a szocializmus történetében mint idealista utópistát ismerik

(lásd
ban“

üres
tához
a ma
embe

tetler
a pr
az a
a pol
cializ

nyos

kiáltv
a leg

fentel
erről
említ
sának

„
alape
rom
«közö

sek é
cél, h
sék.

gium

„Kiál
dérar

(lásd *Paul Louts* „A szocializmus története Franciaországban“).

De akkor mi készíti ezeket a furcsa „kritikusokat“ az üres fecsegésre, minek fognak hozzá Marx és Engels bírálatahoz, ha még az idealizmust sem tudják megkülönböztetni a materializmustól? Csak nem azért, hogy megneveztessék az embereket? ...

A tudományos szocializmus *taktikat* alapja a kibékíthetetlen osztályharcról szóló tanítás, mert ez a *legjobb* fegyver a proletariátus kezében. A proletariátus osztályharca — ez az a fegyver, amelynek segítségével a proletariátus kivívja a politikai hatalmat és azután kisajátítja a burzsoáziát a szocializmus megteremtése érdekében.

Ez a Marx és Engels „Kiáltványában“ kifejtett tudományos szocializmus *taktikat* alapja.

Beszél-e Considérant valami hasonlót „Demokratikus kiáltványában“? Elismeri-e Considérant, hogy az osztályharc a legjobb fegyver a proletariátus kezében?

Amint Cserkezisvili és Ramus cikkeiből kitűnik (lásd a fentebb említett gyűjteményt), Considérant „Kiáltványában“ erről szó sincs — az osztályharcot csupán szomorú tényként említi. Ami az osztályharcot, mint a kapitalizmus lerombolásának eszközét illeti, arról Considérant ezt írja „Kiáltványában“:

„A tőke, a munka és a tehetség — ez a termelés három alapeleme, a gazdagság három forrása, az ipari gépezet három kereke ... A három osztálynak, amely ezeket képviseli, «közös érdekei» vannak; feladatuk az, hogy a gépeket a tőkés és a nép érdekében dolgoztassák ... Előttük ... az a nagy cél, hogy az összes osztályokat a nemzet egységében egyesítsék ...“ (lásd Kautsky „A Kommunista kiáltvány — plágium“ c. brosrájának 14. oldalát, ahol idézi Considérant „Kiáltványának“ ezt a helyét).

Osztályok, egyesüljete! — ezt a jelszót adja ki Considérant „Demokratikus kiáltványában“.

Mi a közös az osztálykibékítés e taktikája és a kibékíthetetlen osztályharc taktikája között, amelyet Marx és Engels hirdet, akik határozottan arra hívnak fel: *világ proletárját, egyesüljetek valamennyi proletárellenes osztály ellen?*

Természetesen, semmi!

Akkor micsoda dőreséget fecsegnek ezek a Cserkezisvili urak és szeleburdi csatlósaik! Nem tekintenek-e bennünket elhunytaknak? Csak nem gondolják, hogy nem leplezzük le őket?!

Végül, érdekes még egy körülmény. V. Considérant 1893-ig élt. 1843-ban adta ki „Demokratikus kiáltványát“. Marx és Engels 1847 végén írták meg „Kommunista kiáltványukat“. Marx és Engels „Kiáltványa“ azóta számos kiadást ért meg valamennyi európai nyelven. Mindenki tudja, hogy Marx és Engels „Kiáltványukkal“ új korszakot alkottak. Ennek ellenére, míg Marx és Engels élt, sem Considérant, sem barátai *soha és sehol* nem jelentették ki, hogy Marx és Engels Considérant „Kiáltványából“ lopta a „szocializmust“. Nem furcsa ez, olvasó?

Mi készíti hát ezeket az „induktív“ jöttmenteket... bocsánat — „tudósokat“ —, hogy ostobaságot fecsegjenek? Kinek a nevében beszélnek? Csak nem ismerik jobban Considérant „Kiáltványát“, mint ő maga? Vagy talán azt hiszik, hogy V. Considérant és hívei nem olvasták a „Kommunista kiáltványt“?

De elég... Elég, hisz maguk az anarchisták sem fordítanak komoly figyelmet Ramus és Cserkezisvili donquijote-i hadjáratára: túlságosan nyilvánvaló már ennek a nevetséges hadjáratnak dicstelen vége, hogy sok figyelmet szenteljünk neki...

Attérünk a kérdés érdemét illető bírálatra.

* * *

Az
„bírálni
hogy le
hogy az
demokra
„bíráltá
amikor
elméleté

Veg
eszerék
nak. Ki
a marx
program
teljesen
füllel
lapja)
vitáról,
eltérést
látják e
a szociá
anarchis
és az „I
„Kenyér

Igy
Ezu
nyos kr
Viz
Az
szociáld
— a szo
Kro

„...
iskola..
bad kom

Az anarchistáknak van egy betegségük: nagyon szeretik „bírálni” ellenfeleik pártját, de sajnálják a fáradságot arra, hogy legalább némileg megismerjék ezeket a pártokat. Láttuk, hogy az anarchisták éppen így jártak el, amikor a szociáldemokraták dialektikus módszerét és materialista elméletét „bírálták” (lásd I. és II. fejr.). Ugyanúgy járnak el akkor is, amikor a szociáldemokraták tudományos szocializmusának elméletéről írnak.

Vegyük akár a következő tényt. Ki nem tudja, hogy az eszerek és a szociáldemokraták között elvi nézeteltérések vannak. Ki nem tudja, hogy az előbbiek tagadják a marxizmust, a marxizmus materialista elméletét, dialektikus módszerét, programját, az osztályharcot — a szociáldemokraták viszont teljesen a marxizmusra támaszkodnak. Annak, aki csak fél füllel is hallott a „Revoljucionnaja Rosszija” (az eszerek lapja) és az „Iszkra” (a szociáldemokraták lapja) közötti vitáról, feltétlenül ismernie kell ezt a nyilvánvaló elvi nézeteltérést. De mit szólnunk azokhoz a „kritikusokhoz”, akik nem látják ezt a különbséget és azt kiabálják, hogy az eszerek és a szociáldemokraták egyaránt marxisták? Így például az anarchisták azt állítják, hogy a „Revoljucionnaja Rosszija” és az „Iszkra” — mindkettő *marxista lap* (lásd az anarchisták „Kenyér és szabadság” c. gyűjteményét, 202. old.).

Igy „ismerik” az anarchisták a szociáldemokraták elveit! Ezután már teljesen világos, mennyire alapos „tudományos kritikájuk”...

Vizsgáljuk meg ezt a „kritikát” is.

Az anarchisták fő „vádja” az, hogy nem ismerik el a szociáldemokratákat igazi *szocialistáknak*: nem szocialisták — a szocializmus ellenségei vagytok, hajtogatják.

Kropotkin erről ezt írja:

„... Más következtetésre jutunk, mint a szociáldemokrata iskola... közgazdászainak többsége... Mi... eljutunk a szabad kommunizmusig, ezzel szemben a szocialisták (értsd

ezen a szociáldemokratákat is — Szerző) többsége az államkapitalizmusig és kollektívizmusig jut el“ (lásd *Kropotkin* „A modern tudomány és az anarchizmus“, 74—75. old.).

Miben rejlik a szociáldemokraták „államkapitalizmusa“ és „kollektívizmusa“?

Kropotkin erről ezt írja:

„A német szocialisták azt mondják, hogy minden felhalmozott gazdaságot az állam kezében kell összpontosítani, az állam a munkásegységeknek adja át azokat, megszervezi a termelést és a cserét és ügyelni fog a társadalom életére és munkájára“ (lásd *Kropotkin* „Egy lázadó szavai“, 64. old.).

És tovább:

„A kollektivisták... tervezeteikben... kettős hibát követnek el. Meg akarják szüntetni a tőkés rendet és ugyanakkor fenntartanak két olyan intézményt, amely ennek a rendnek alapját alkotja: a képviseleti kormányzatot és a bér munkát“ (lásd „A kenyér meghódítása“, 148. old.)... „A kollektívizmus, mint ismeretes... fenntartja... a bér munkát. Csúpán... a képviseleti kormány foglalja el a munkáltató helyét...“ E kormány képviselői „fenntartják maguknak a jogot, hogy az összeség érdekében használják fel a termelésből származó értéktöbbletet. Ezenkívül ebben a rendszerben különbséget tesznek... a munkás munkája és a tanult ember munkája között: a napszámos munkája, a kollektivista nézete szerint — egyszerű munka, a kézműves, a mérnök, a tudós és mások viszont azzal foglalkoznak, amit Marx bonyolult munkának nevez, és ezért joguk van magasabb fizetésre“ (ugyanott, 52. old.). Ilyképpen a munkások a szükséges termékeket nem szükségleteik szerint fogják megkapni, hanem a „társadalomnak tett szolgálataik arányában“ (lásd ugyanott, 157. old.).

Ugyanezt ismétlik a grúz anarchisták is, csak fölényeskedőbben. Különösen kitűnik közülük hányavetiségével Bâton úr. Ezt írja:

„Mi a szociáldemokraták kollektivizmusa? A kollektivizmus, vagy helyesebben, az államkapitalizmus a következő elven alapul: mindenkinek annyit kell dolgoznia, amennyit akar, vagy amennyit az állam megállapít, és jutalomként mindenki áruban kapja meg munkájának ellenértékét...” Tehát itt „törvényhozó gyűlésre... (valamint) végrehajtó hatalomra, vagyis miniszterekre, mindenféle hivatalnokra, csendőrökre és kémekre van szükség, esetleg még katonaságra is, ha túlságosan sok lesz az elégedetlen” (lásd „Nobati” 5. sz. 68—69. old.).

Ez az anarchista urak első „vádja” a szociáldemokrácia ellen.

* * *

Tehát az anarchisták érveléséből az következik, hogy:

1. A szociáldemokraták véleménye szerint a szocialista társadalom nem lehet meg kormány nélkül, amely mint legfőbb munkáltató alkalmazni fogja a munkásokat és amelynek feltétlenül lesznek „miniszterei... csendőrei, kémiei”. 2. A szocialista társadalomban, a szociáldemokraták véleménye szerint nem szüntetik meg a „durva” és „finom” munka szerinti megosztást, ott elvetik ezt az elvet: „mindenkinek szükségletei szerint” — és más elvet fognak elismerni: „mindenkinek érdemei szerint”.

Ezen a két ponton épül fel az anarchisták „vádja” a szociáldemokrácia ellen.

Van-e valamilyen alapja ennek az anarchista urak által támasztott „vádnak”?

Allítjuk: mindaz, amit az anarchisták ebben az esetben mondanak, vagy ostobaság, vagy hitvány pletyka eredménye. Íme, a tények.

Marx már 1846-ban azt mondotta: „A munkásosztály fejlődése folyamán a régi polgári társadalom helyére olyan társulást fog állítani, amely kizárja az osztályokat és azok

ellentéteit, és akkor nem lesz többé *szoros értelemben vett politikai hatalom*...“ (lásd „A filozófia nyomora“).

Egy évvel később Marx és Engels ugyanezt a gondolatot fejtette ki a „Kommunista kiáltvány“-ban („Kommunista kiáltvány“, II. fej.).

Engels 1877-ben azt írta: „Az első ténykedés, amelyben az állam valóban az egész társadalom képviselőjeként lép fel — a termelőeszközök birtokbavétele a társadalom nevében — egyszersmind utolsó önálló ténykedése mint államnak. Államhatalomnak a társadalmi viszonyokba való beavatkozása fokozatosan minden téren fölöslegessé lesz, s azután magától megszűnik... Az államot nem «törlik el», az állam «elhal»“ („Anti-Dühring“).

1884-ben ugyancsak Engels írta: „Az állam tehát nem öröktől fogva való. Voltak társadalmak, amelyek megvoltak nélküle is, amelyeknek államról... sejtelmük sem volt. A gazdasági fejlődés bizonyos fokán, amellyel szükségszerűen velejárt a társadalom osztályokra szakadása, ... az állam szükségessé vált. Most gyors léptekkel közeledünk a termelés fejlődésének olyan fokához, amelyen ezeknek az osztályoknak a léte nemcsak nem szükségszerű többé, hanem a termelés határozott akadályává válik. eltűnésük tehát ugyanolyan elkerülhetetlen, amilyen egykor keletkezésük volt. Velük együtt elkerülhetetlenül eltűnik az állam. A társadalom, mely a termelést a termelők szabad és egyenlő társulása alapján újjászervezi, az egész államgépezetet odahelyezi, ahová való lesz: a régiségek múzeumába, a rokka és a bronzfejsze mellé“ (lásd „A család, a magántulajdon és az állam eredete“).

Ugyanezt ismétli Engels 1891-ben (lásd a „Polgárháború Franciaországban“ bevezetését).

Amint látják, a szociáldemokraták véleménye szerint, a szocialista társadalom olyan társadalom, amelyben nem lesz

helye az úgynevezett államnak, a politikai hatalomnak és minisztereinek, kormányzóinak, csendőreinek, rendőreinek és katonáinak. Az állam létének utolsó szakasza a szocialista forradalom időszaka lesz, amikor a proletariátus magához ragadja az államhatalmat és megteremti saját kormányát (a diktatúrát) a burzsoázia végleges megszüntetése érdekében. De amikor a burzsoázia már megszűnt, amikor megszűntek az osztályok, amikor megszilárdult a szocializmus, nem lesz szükség semilyen politikai hatalomra — és az úgynevezett állam a történelmi múltté lesz.

Amint látják, az anarchisták említett „vádja” teljesen alaptalan pletyka.

Ami a „vád” második pontját illeti, Marx erről a következőket mondja:

„A kommunista” (vagyis szocialista) „társadalom felsőbb fokán, miután az egyének már nincsenek szolgai alárendelve a munkamegosztásnak és ezzel a szellemi és a *testi munka ellentéte is megszűnt*; miután a munka... maga lett a legfőbb életszükségletté; miután az egyének mindenirányú fejlettségével a termelőerők is növekedtek... csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni s írhatja zászlajára a társadalom: Mindenki képességei szerint, mindenkinék szükségletei szerint!” („A gothai program kritikája”).

Amint látják, Marx véleménye szerint, a kommunista (vagyis szocialista) társadalom felsőbb foka — olyan rend, amelyben a „durva” és „finom” munka szerinti megosztás, valamint a szellemi és fizikai munka közötti ellentmondás teljesen ki van küszöbölve, a munka egyenlősített és a társadalomban az igazi kommunista elv uralkodik: mindenkitől képességei szerint, mindenkinék szükségletei szerint. Itt nem jut hely a bér munkának.

Világos, hogy ez a „vád” is teljesen alaptalan.

Egy a kettő közül: az anarchista urak vagy színét sem

látták Marx és Engels fentemlített munkáinak és hallomás alapján „bírálnak“, vagy ismerik Marx és Engels említett munkáit, de tudatosan hazudnak.

Ez az első „vád“ sorsa.

* * *

Az anarchisták második „vádja“ az, hogy tagadják a szociáldemokrácia *forradalmiságát*. Nem forradalmárok vagyok, tagadjátok az erőszakos forradalmat, csak szavazólapokkal akarjátok megteremteni a szocializmust — mondják nekünk az anarchista urak.

Figyeljenek:

„... A szociáldemokraták... szeretnek szavalni «forradalomról», «forradalmi harcról», «fegyverrel a kézben vívott harcról»... De ha tapasztalatlanságból fegyvert kértek tőlük, ünnepélyesen átadnak nektek egy szavazócédulát...“ Azt állítják, hogy „a forradalmárhoz illő egyetlen célszerű taktika — a békés és legális parlamentarizmus, amellyel velejár a kapitalizmusnak, a fennálló hatalomnak és az egész fennálló polgári rendnek tett hűségeskü“ (lásd „Kenyér és szabadság“ c. gyűjtemény 21, 22—23. old.).

Ugyanezt mondják a grúz anarchisták is, természetesen még nagyobb képpel. Vegyük például Bátont, aki ezt írja:

„Az egész szociáldemokrácia... nyíltan kijelenti, hogy a puskákkal és fegyverekkel vívott harc a forradalom polgári módszere és hogy csak szavazócédulák, általános választások útján tudják a pártok megszerezni a hatalmat és azután a parlamenti többség és a törvényhozás útján átalakítani a társadalmat“ (lásd „Az államhatalom megragadása“, 3—4. old.).

Így beszélnek az anarchista urak a marxistákról.

Van-e valamilyen alapja ennek a vádnak?

Kijelentjük, hogy az anarchisták itt is elárulják tudatlanságukat és pletykák iránti szenvedélyüket.

Im
Ma
„A
kat. Ny
társada
kessene
A prole
Es cse
egyesül
lis kiad
Ma
megmo
társakr
„A
kiadni
hogy a
lasztott
bön áll
„Köl
Ma
kelés m
gal és
halála
v: nnak
kély sik
még m
forrada
szólva
(„Forra
Vé
van sz
Vé
lékezze
eléged

Íme a tények.

Marx Károly és Engels Frigyes már 1847 végén ezt írta:

„A kommunisták nem titkolják nézeteiket és szándékait. Nyíltan hirdetik, hogy *céljaik csakis az egész fennálló társadalmi rend erőszakos megdöntésével érhetők el*. Reszkessenek az uralkodó osztályok a kommunista forradalomtól. A proletárok e forradalomban csak láncukat veszthetik el. És cserébe egy egész világot nyerhetnek. *Világ proletárjai, egyesüljete!*” (lásd „A kommunista kiáltvány”. Egyes legális kiadásokban a fordításban kihagytak néhány szót).

Marx Károly 1850-ben, amikor Németországban egy új megmozdulás volt várható, ezt írta az akkori német elvtársaknak:

„A fegyvert és löszert semilyen ürüggyel sem szabad kiadni a kézről... *a munkásoknak meg kell kísérelniök, hogy önállóan proletár gárdává szerveződjenek, maguk választotta parancsnokkal és vezérkarral...*” És erre „a küszöbön álló felkelés alatt és után is gondolniuk kell” (lásd „Kölner pör”. Marx felhívása a kommunistákhoz).¹²

Marx és Engels 1851—52-ben ezt írta: „...Ha a felkelés már megkezdődött, cselekedj *a legnagyobb elszántsággal és menj át támadásba. A védekezés a fegyveres felkelés halála...* Lepd meg az ellenséget, amíg csapatai még szét vannak szórva; gondoskodj mindennap új, akárha bármily csekély sikerekről; ...kényszerítsd visszavonulásra ellenségeidet, még mielőtt erőiket egyesíteni tudják ellened; Dantonnal, a forradalmi taktika eddig ismert legnagyobb mesterével szólva: Merészség, merészség és még egyszer merészségi!” („Forradalom és ellenforradalom Németországban”).

Véleményünk szerint itt nem csupán „szavazócédulákról” van szó.

Végül, emlékezzenek a Párizsi Kommún történetére, emlékezzenek, milyen békésen járt el a Kommún, amikor, megelégedve a párizsi győzelemmel, lemondott Versailles, az

ellenforradalom e fészkének megtámadásáról. Mit gondolnak: mit mondott akkor Marx? Választásokra szólította-e fel a párizsiakat? Helyeselte-e a párizsi munkások gondatlanságát (egész Párizs a munkások kezében volt), helyeselte-e nagylelkűségüket a legyőzött Versailles-iek iránt? Hallgassák meg Marxot:

„Mily rugalmasság, mily történelmi kezdeményezés, mily áldozatkészség van ezekben a párizsiakban! Hat hónapig tartó éhezés... után... porosz szuronyoktól körülvéve felkelnek... A történelemben nincs ilyen nagyságnak ehhez fogható példája. Ha vereséget szenvednek, akkor ennek csak «nagylelkűségük» az oka. *Mindjárt Versailles ellen kellett volna vonulniok*, miután Vinoy, majd a párizsi nemzetőrség reakciós része elmenekült Párizsból. A kedvező időpontot lelkiismereti gátlások miatt elszalasztották. Nem akarták a *polgárháborút megkezdeni*, mintha Thiers, ez a gaz korcszülött, azzal a kísérletével, hogy lefegyverezze Párizst, nem kezdte volna már meg a polgárháborút.“ (Levelek Kugelmanhoz)¹³.

Igy gondolkodott és cselekedett Marx és Engels.

Igy gondolkodnak és cselekszenek a szociáldemokraták.

Az anarchisták azonban egyre azt hajtogatják: Marxot, Engelst és követőiket csak a szavazócédulák érdeklik — nem ismerik el az erőszakos forradalmi cselekedeteket!

Amint látják, ez a „vád“ szintén pletyka, amely elárulja, mennyire nem ismerik az anarchisták a marxizmus lényegét.

Ez a második „vád“ sorsa.

* * *

Az anarchisták harmadik „vádja“ abban áll, hogy tagadják a szociáldemokrácia népi jellegét, bürokratáknak tekintik fel a szociáldemokratákat és azt állítják, hogy a proletárdiktatúra szociáldemokrata terve a forradalom halála, azonkívül, mikor a szociáldemokraták ilyen diktatúra mellett

szállnak síkra, valójában nem a proletariátus diktatúráját akarják megvalósítani, hanem saját diktatúrájukat a proletariátus felett.

Hallgassák meg Kropotkin urat:

„Mi, anarchisták, kimondtuk a végleges ítéletet a diktatúra felett... Tudjuk, hogy minden diktatúra, bármilyen becsületesek is szándékai, a forradalom halálát jelenti. Tudjuk..., hogy a diktatúra eszméje nem egyéb, mint a kormány-fetiszizmusnak veszedelmes terméke, amely... mindig örökéletűvé igyekezett tenni a rabszolgaságot“ (lásd *Kropotkin* „Egy lázadó szavai“, 131. old.). A szociáldemokraták nemcsak a forradalmi diktatúrát ismerik el, hanem „a proletariátus feletti diktatúra hívei... A munkások csak annyiban érdeklik őket, amennyiben fegyelmezett hadsereggé válnak a kezükben... A szociáldemokrácia a proletariátus segítségével kezébe igyekszik kaparintani az államgépezetet“ (lásd „Kenyer és szabadság“, 62. és 63. old.).

Ugyanezt mondják a grúz anarchisták is:

„A proletariátus diktatúrája szoros értelemben véve teljesen lehetetlen, mivel a diktatúra hívei az állam hívei, és diktatúrájuk nem az egész proletariátus szabad tevékenysége lesz, hanem ugyanazt a képviseleti hatalmat állítják a társadalom élére, amely ma is fennáll“ (lásd *Báton* „Az államhatalom megragadása“, 45. old.). A szociáldemokraták nem azért vannak a diktatúra mellett, hogy elősegítsék a proletariátus felszabadulását, hanem azért, hogy... „uralmukkal új rabszolgaságot teremtsenek“ (lásd „Nobati“ 1. sz. 5. old. *Báton*).

Ez az anarchista urak harmadik „vádja“.

Nem sok fáradságba kerül leleplezni az anarchistáknak ezt az újabb rágalmát, amellyel az olvasót félre akarják vezetni.

Most nem fogjuk elemezni Kropotkin gyökerében téves nézetét, amely szerint minden diktatúra — a forradalom ha-

lála. Erről majd később beszélünk, amikor az anarchisták taktikáját fogjuk taglalni. Most csupán magával a „váddal” akarunk foglalkozni.

Marx és Engels már 1847 végén megmondották, hogy a proletariátusnak a szocializmus megteremtése érdekében ki kell vívnia a politikai diktatúrát azért, hogy e diktatúra segítségével visszaverje a burzsoázia ellenforradalmi rohamait és elvegye a burzsoáziától a termelőeszközöket, megmondották, hogy ennek a diktatúrának nem néhány személy diktatúrájának, hanem az egész proletariátus mint osztály diktatúrájának kell lennie:

„A proletariátus arra használja majd fel politikai uralmát, hogy a burzsoáziát fokról-fokra megfossa összes tőkeitől, hogy minden termelőeszközt... az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus kezében összpontosítson...” (lásd „Kommünista kiáltvány”).

Vagyis a proletariátus diktatúrája a proletariátus egész osztályának diktatúrája lesz a burzsoázia felett, nem pedig néhány személy uralma a proletariátus felett.

A továbbiakban ugyanezt a gondolatot majdnem minden művükben megismétlik, mint például a „Louis Bonaparte brumaire tizenhatalmadikája”, az „Osztályharcok Franciaországban”, a „Polgárháború Franciaországban”, a „Forradalom és ellenforradalom Németországban”, az „Anti-Dühring” c. könyveikben és más munkáikban.

De ez nem minden. Annak tisztázására, hogyan értették Marx és Engels a proletariátus diktatúráját, mennyire megvalósíthatónak tartották ezt a diktatúrát, igen érdekes megismerni a Párizsi Kommünhöz való viszonyukat. A proletariátus diktatúráját ugyanis nemcsak az anarchisták körében kifogásolják, hanem a városi kispolgárok, s köztük mindenféle hentesek és kocsmárosok körében is — mindazok körében, akiket Marx és Engels filisztereknek nevezett. Engels az

ilyen filiszterekhez szólva ezt mondja a proletariátus diktatúrájáról:

„A német filisztert újabban ismét üdvös rettegés fogja el e szó hallatára: *proletárdiktatúra*. Nos hát, urak, akarjátok tudni, milyen is ez a diktatúra? Nézzétek meg a Párizsi Kommünt. Az a proletariátus diktatúrája volt“ (lásd „Polgárháború Franciaországban“, Engels bevezetése)¹⁴.

Amint látják, Engels a Párizsi Kommün formájában képzelte el a proletariátus diktatúráját.

Világos, hogy mindenkinek, aki meg akarja tudni, milyen a marxisták elképzelésében a proletariátus diktatúrája, meg kell ismerkednie a Párizsi Komműnnel. Forduljunk mi is a Párizsi Kommünhöz. Ha kitűnik, hogy a Párizsi Kommün valóban egyes személyek diktatúrája volt a proletariátus felett — akkor le a marxizmussal, le a proletárdiktatúrával! De ha azt látjuk, hogy a Párizsi Kommün valóban a proletariátus diktatúrája volt a burzsoázia felett — akkor... akkor tiszta szívből kacagunk majd az anarchista pletykálkodókon, akik a marxisták elleni harcban egyebet se tudnak, mint pletykákat kifundálni.

A Párizsi Kommün történetének két időszaka van: az első időszak, amikor Párizsban az ügyeket az ismert „Központi Bizottság“ intézte, és a második időszak, amikor a „Központi Bizottság“ felhatalmazásának lejártával az ügyek intézését áadták az akkor megválasztott Komműnnek. Mi volt a „Központi Bizottság“, kik voltak tagjai? Előttünk fekszik Arthur Arnould „A Párizsi Kommün népi története“ című könyve, amely Arnould szavaival röviden válaszol erre a kérdésre. A harc még csak kezdődőben volt, amikor a századokba és zászlóaljakra szervezett mintegy 300.000 párizsi munkás saját soraiból küldötteket választott. Így alakult meg a „Központi Bizottság“.

„Mindezeket a polgárokat (a „Központi Bizottság“ tagjait), akiket századaik vagy zászlóaljaik külön-külön válasz-

tották meg — írja Arnould — csak azok a kicsiny csoportok ismerték, amelyeknek a küldöttei voltak. Kik ezek az emberek, mifélek és mit akarnak csinálni?“ Ez egy „névtelen kormány“ volt, „amely majdnem kizárólag egyszerű munkásokból és kishivatalnokokból állott, háromnegyedrészüknék nevét utcájukon vagy hivatalukon kívül nem ismerték... A hagyományokat megszegték. Valami váratlan történt a világon. A kormányzó osztályok egyetlen tagja sem volt ott. Kitért a forradalom, amelyet nem képviselt sem *ügyvéd*, sem *képviselő*, sem *ujságíró*, sem *tábornok*. Helyettük *creusott bányamunkások*, *könyvköltők*, *szakácsok* stb.“ (lásd „A Párizsi Kommún népi története“, 107. old.).

Arthur Arnould folytatja:

„Mi — jelentették ki a «Központi Bizottság» tagjai — ismeretlen szervek, engedelmes eszköz vagyunk a megtámadott nép kezében... Mi... a nép akaratának szolgái vagyunk, azért vagyunk itt, hogy visszhangja legyünk, hogy diadalra juttassuk. A nép Kommúnt akar és mi itt maradunk, hogy hozzáfogjunk a Kommún megválasztásához. Sem többet, sem kevesebbet. Ezek a diktátorok nem emelkedtek magasabbra és nem süllyedtek alacsonyabbra a tömegnél. Érezhető volt, hogy vele együtt, benne, általa élnek, hogy minden másodperctben tanácskoznak vele, hogy figyelnek és átadnak mindent, amit hallanak, csupán azon igyekezve, hogy tömör formában.... fejezzék ki háromezrezer ember véleményét“ (lásd ugyanott, 109. old.).

Igy viselkedett a Párizsi Kommún fennállásának első időszakában.

Ez volt a Párizsi Kommún.

Ilyen a proletárdiktatúra.

Attérünk most a Kommún második időszakára, amikor a „Központi Bizottság“ helyett a Kommún működött. Arnould e két hónapig tartó két időszakról szólva elragadtatással felkiált, hogy ez a nép igazi diktatúrája volt. Hallgassák meg:

„Az a nagyszerű látvány, amelyet ez a nép két hónapon át mutatott, erőt és reményt ad nekünk arra . . ., hogy szembenézzünk a jövővel. Párizsban e két hónap alatt igazi diktatúra volt, a legteljesebb és vitathatatlan diktatúra, nem egy ember, hanem az egész népnek — a helyzet egyedüli urának — diktatúrája . . . Ez a diktatúra megszakítás nélkül több mint két hónapig tartott, március 18-ától május 22-ig (1871-ben) . . .” Maga „... a Kommün csupán erkölcsi hatalom volt és . . . a polgárok általános rokonszenvével kívül nem volt más anyagi ereje, a nép volt az uralkodó, az egyetlen uralkodó, maga teremtette meg rendőrségét és városi tanácsát...” (lásd ugyanott, 242, 244. old.).

Igy jellemzi a Párizsi Kommünt *Arthur Arnould*, a Kommün tagja, közelharcainak aktív résztvevője.

Ugyanígy jellemzi a Párizsi Kommünt *Lissagaray*, a Kommün másik tagja és ugyancsak aktív résztvevője (lásd „A Párizsi Kommün története” c. könyvét).

A nép mint „egyedüli uralkodó”, „nem egy ember, hanem az egész nép diktatúrája” — ez volt a Párizsi Kommün.

„Nézzétek meg a Párizsi Kommünt. Az a proletariátus diktatúrája volt!” — kiáltotta Engels a filiszterek felé.

Ez hát a proletariátus diktatúrája Marx és Engels fel fogása szerint.

Amint látják, az anarchista urak ugyanúgy ismerik a proletariátus diktatúráját, a Párizsi Kommünt és a marxizmust, amelyet állandóan „bírálnak”, akárcsak mi és önök — olvasóink — a kínai abécét.

Világos, hogy kétféle diktatúra van. A kisebbség diktatúrája, egy kicsiny csoport diktatúrája, a Trepovok és Ignátjevev diktatúrája, amely a nép ellen irányul. Ennek a diktatúrának az élén rendszerint a kamarilla áll, amely titkos határozatokat hoz és kötelet húz a nép többségének nyakára.

A marxisták ellenségei az ilyen diktatúrának, s ugyan-

akkor sokkal kitartóbban és önfeláldozóbban harcolnak az ilyen diktatúra ellen, mint rikácsoló anarchistáink.

De van másfajta diktatúra is, a proletár többség diktatúrája, a tömeg diktatúrája, amely a burzsoázia, a kisebbség ellen irányul. Itt a tömeg áll a diktatúra élén, itt nincs helye sem a kamarillának, sem a titkos határozatoknak, itt mindent nyíltan csinálnak, az utcán, gyűléseken, mégpedig azért, mert ez — az utca, a tömeg diktatúrája, olyan diktatúra, amely minden elnyomó ellen irányul.

A marxisták ezt a diktatúrát „mindkét kézzel” támogatják — mégpedig azért, mert ez a diktatúra a nagy szocialista forradalom nagyszerű kezdete.

Az anarchista urák összekeverték ezt a két, egymást kölcsönösen tagadó diktatúrát és éppen ezért nevetséges helyzetbe kerültek: nem a marxizmussal harcolnak, hanem saját fantáziájukkal, nem Marx-szal és Engels-szel küzdenek, hanem szélmalomokkal, mint ezt annakidején a boldog emlékű Don-Quijote tette...

Ez a harmadik vád sorsa.

(Folytatása következik)*

„Aháli Drojeba” („Új Idő”) 5, 6, 7. és 8. sz.

1906 december 11, 18, 25. és 1907 január 1.

„Csveni Czhovreba” („Életünk”) 3, 5, 8. és 9. sz.

1907 február 21, 23, 27. és 28.

„Dro” („Idő”) 21, 22, 23. és 26. sz.

1907 április 4, 5, 6. és 10.

Aláírás: Ko...

Az eredeti nyelve: grúz.

* A folytatás nem jelent meg a sajtóban, mivel 1907 közepén a párt Központi Bizottsága Sztálin elvtársat Bakuba rendelte pártmunkára, ahol néhány hónap múlva letartóztatták, az „Anarchizmus vagy szocializmus?” c. munka utolsó fejezeteivel kapcsolatos jegyzetel pedig elvesztek a házkutatás alkalmával. — Szerk.

élén
vel,
elkes
adta
tákna
kispol
chistá
cikks
1906
a lap
Czhov
sal ú
ezekh
azzal
musr
3. sz.
mel t
gukat
egyré
okok
menn
át az
az „A
változ
„Dró
ban l
410.

1907
márci

JEGYZETEK

¹ 1905 végén és 1906 elején Grúziában az anarchisták csoportja, élén Kropotkin követőjével, V. Cserkezisvili ismert anarchistával és híveivel, Mihako Ceretelivel (Báton), Salva Gogéliával (S. G.) és másokkal, elkeseredett hadjáratot folytatott a szociáldemokraták ellen. Ez a csoport adta ki Tifliszben a „Nöbati”, „Musa” c. és más lapokat. Az anarchistáknak nem volt semilyen támaszuk a proletariátusban, a deklasszált és kispolgári elemek körében azonban voltak némi eredményeik. Az anarchisták ellen lépett fel Sztálin az „Anarchizmus vagy szocializmus?” c. cikksorozattal. Az első négy cikk az „Ahali Czhovrebá”-ban jelent meg 1906 június—júliusában. A többi cikk közlése elmaradt, mivel a hatóságok a lapot betiltották. 1906 decemberében és 1907 január 1-én az „Ahali Czhovrebá”-ban megjelent cikkeket az „Ahali Drojeba” némi változtatással újra leköszölte. A lap szerkesztősége a következő megjegyzést fűzte ezekhez a cikkekhez: „A magánalkalmazottak szakszervezete nemrégiben azzal a javaslattal fordult hozzánk, hogy közöljünk cikkeket az anarchizmusról, szocializmusról és más efféle kérdésekről (lásd „Ahali Drojeba” 3. sz.). Ugyanezt a kívánságát fejezte ki néhány más elvtársunk is. Örömmel teljesítjük ezeket a kéréseket és közöljük ezeket a cikkeket. Ami magukat a cikkeket illeti, szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy e cikkek egyrésze egyszer már megjelent a grúz sajtóban (de a szerző rajta kívül álló okok miatt a cikkeket nem fejezte be). Mégis szükségesnek tartottuk valamennyi cikket teljesen leköszölni és felkértük a szerzőt, hogy dolgozza át azokat közérthető nyelvre, amit ő szívesen meg is tett”. Így jött létre az „Anarchizmus vagy szocializmus?” c. munka első négy részének két változata. Folytatása a „Csveni Czhovrebá”-ban 1907 februárban és a „Dró”-ban 1907 áprilisban jelent meg. A cikkeknek az „Ahali Czhovrebá”-ban közölt első változatát lásd: *Sztálin Művei*. I. köt. Szikra 1949. 400—410. oldal.

„Csveni Czhovreba” („Életünk”) — legális bolsevik napilap: Tiflisz, 1907 február 18-tól. A lap vezetője Sztálin volt. 13 száma jelent meg. 1907 március 6-án „szélsőséges irányzata miatt” a lapot betiltották.

„Dro” („Idő”) — bolsevik napilap, Tifliszben jelent meg a „Csveni Czhovreba” betiltása után, 1907 március 11-től április 15-ig. A lap vezetője Sztálin volt. Munkatársai: M. Czhakája és M. Davitasvili. 31 száma jelent meg.

² „Nobati” („Felhívás”) — a grúz anarchisták hetilapja; Tifliszben jelent meg 1906-ban.

³ Engels. L. Feuerbach és a klasszikus német filozófia felbomlása. I. fejezet. (A marxizmus-leninizmus kis könyvtára 3. sz.) Szikra 1949. 9. old.

⁴ Marx előszava „A politikai gazdaságtan bírálatához” c. művéhez (1859). Lásd: Marx—Engels. A történelmi materializmusról. Szemelvények. (A marxizmus-leninizmus kis könyvtára 6. sz.) Szikra 1949. 18. old.

⁵ Idézet Marx és Engels „A szent család...” c. művéből (1844): 6. fejezet, 3. d. pont: „Kritikai hadjárat a francia materializmus ellen”. Szerzője Marx.

⁶ Idézet Marx „A filozófia nyomora...” c. művének (1847) befejezéséből.

⁷ Engels. A család, a magántulajdon és az állam eredete. A IX. fejezetből. (A marxizmus-leninizmus kis könyvtára 42—44. sz.) Szikra 1949. 177. old.

⁸ Marx. A gothai program kritikája. Idegennyelvű Irodalmi Kiadó. Moszkva 1947. 23. old.

⁹ Engels. Hogyan „forradalmasítja” Eugen Dühring úr a tudományt? (Anti-Dühring.) Szikra 1949. 147—148. old.

¹⁰ „Musa” („Munkás”) — a grúz anarchisták napilapja; Tifliszben jelent meg 1906-ban.

¹¹ „Hma” („Hang”) — a grúz anarchisták napilapja; Tifliszben jelent meg 1906-ban.

¹² Idézet a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének a Szövetség tagjaihoz 1850 márciusban írt Üzenetéből, amelyet Marx és Engels írt. Az Üzenetet 1885-ben Engels mellékelte Marx „Leleplezések a kölni kommunista perről” c. műve 3. német kiadásához. Újabb német kiadása: Moszkva 1940. Ebben a kiadásban az idézett részek a 113—115. old.-on.

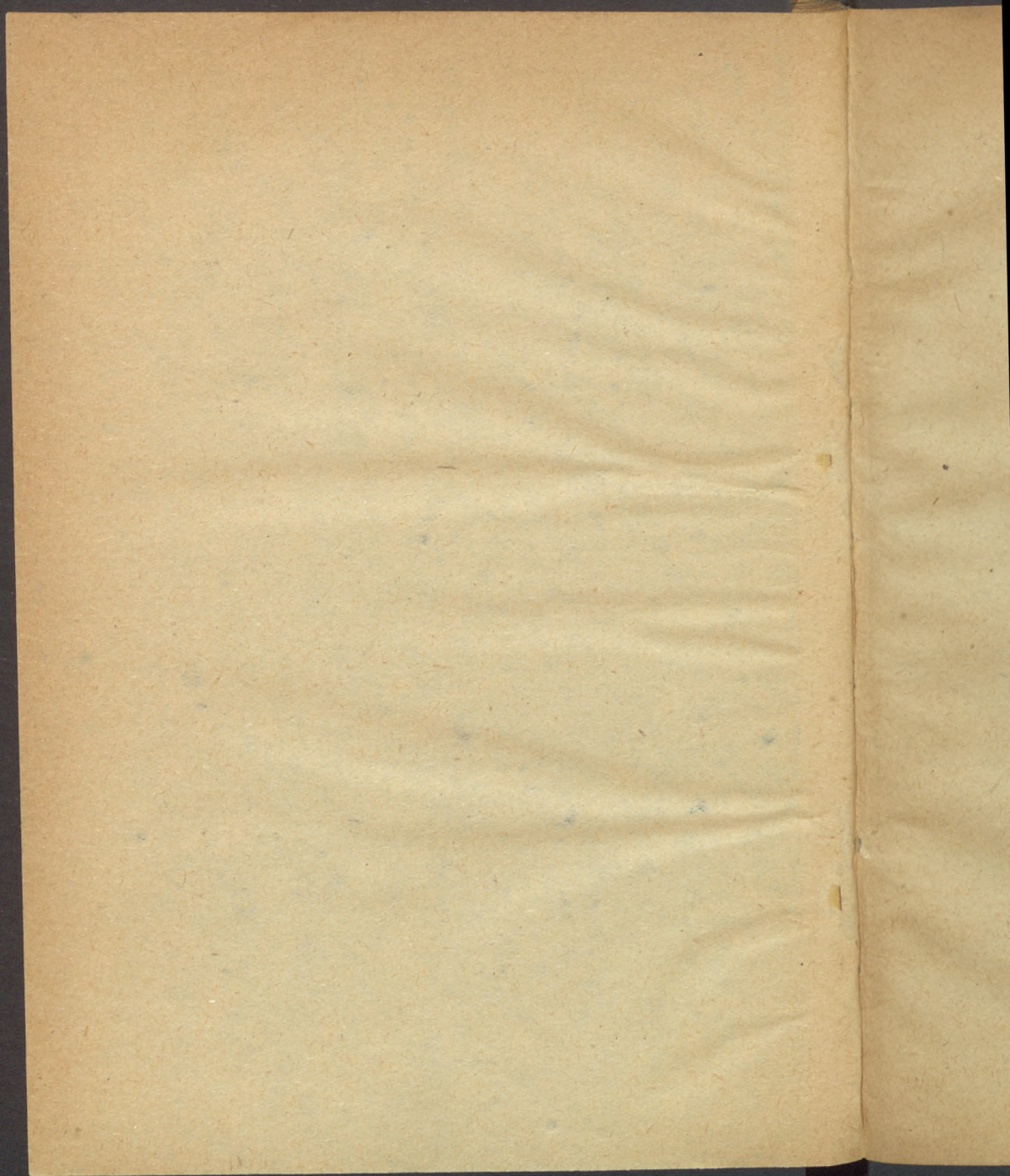
¹³ Marx levele Kugelmanhoz 1871 április 12.

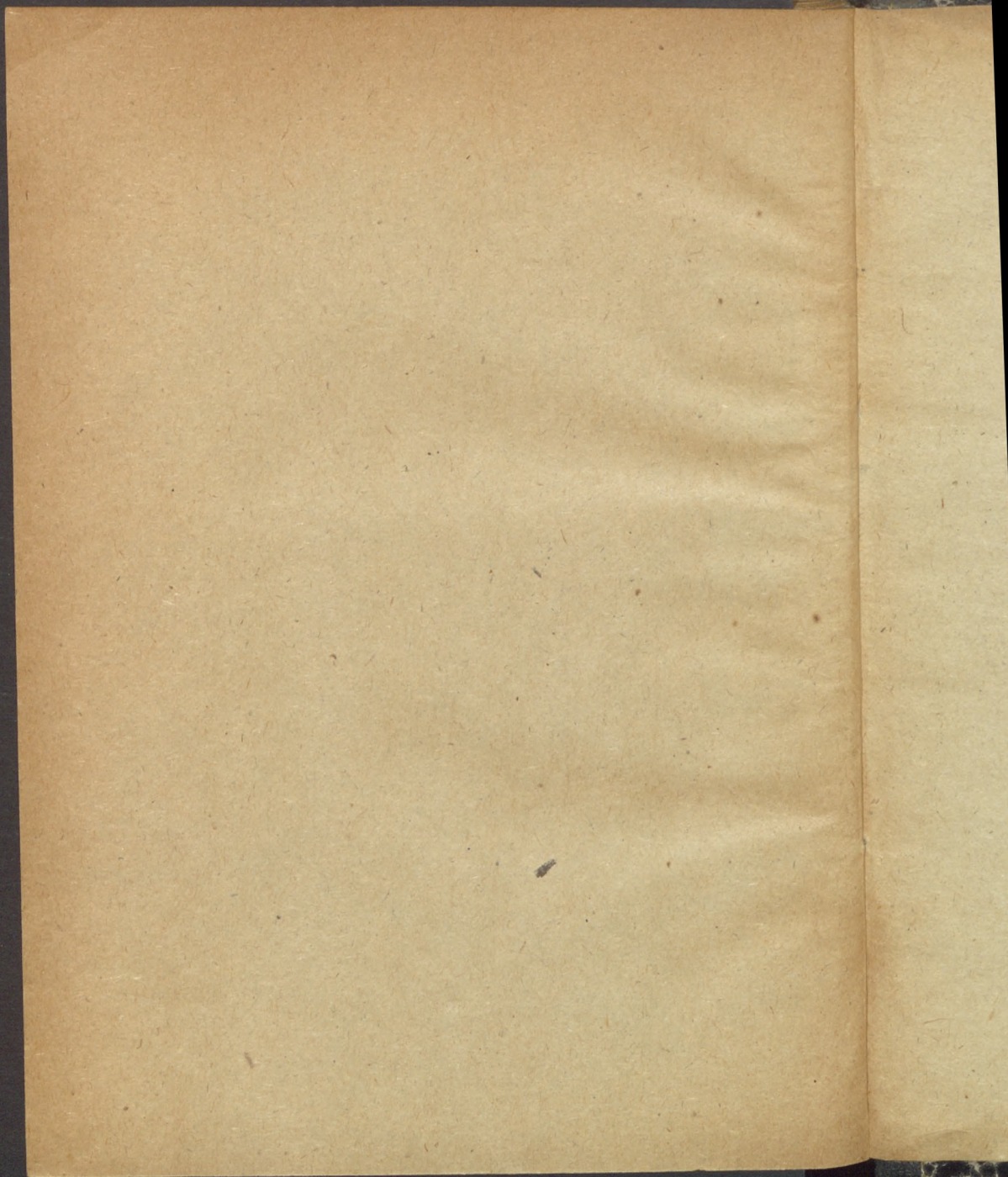
¹⁴ Engels 1891 március 18-áról keltezett bevezetése Marx „A polgárháború Franciaországban” c. művéhez

TARTALOM

Sztálin: Anarchizmus vagy szocializmus!	5—72
I. A dialektikus módszer	<u>8</u>
II. A materialista elmélet	21
III. Proletár szocializmus	37
Jegyzetek	73

54